

GEMEENTE
Zaltbommel
Biodiversiteitsplan

Samen voor behoud, herstel en de vergroting van de biodiversiteit

Viridis
Onderzoeksbureau
voor natuur en landschap

GEMEENTE
Zaltbommel

Inhoud

1

2. HET BELANG VAN BIODIVERSITEIT 4

1.1 LEESWIJZER 5

3. VISIE, DOELEN EN AANPAK 6

2.2 BIOTOPEN EN GIDSSOORTEN 9

4. STAND VAN ZAKEN BIODIVERSITEIT 12

3.1 STAND VAN ZAKEN IN ZALTBOMMEL 12
3.2 KNELPUNTEN 15

5. MAATREGELEN 16

4.1 MAATREGELEN PER BIOTOOP EN GIDSSOORT 16
4.2 BEBOUWD GEBIED 18
4.3 AGRARISCH BUITENGEBIED 23
4.4 NATUURGEBIEDEN 31
4.5 BEDRIJVENTERREINEN EN KASSENGEBIED 36
4.6 INFRA VERBINDINGEN 40
4.7 VERBINDINGEN PER GIDSSOORT 43

6. NAAR EEN GROENE TOEKOMST 55

INZICHT EN KENNIS 55

Bijlagen

Bijlage A Uitvoeringsprogramma Landschap en Biodiversiteit 2024-2027 Zaltbommel
Bijlage B Overzicht van Maatregelen
Bijlage C Handreiking Natuurinclusief bouwen en ontwikkelen

Voorwoord

Voor u ligt het Biodiversiteitsplan voor de gemeente Zaltbommel. We zijn ons de laatste jaren steeds meer het belang van biodiversiteit gaan realiseren. Het belang van een aantrekkelijke groene, gezonde en robuuste leefomgeving, die bestand is tegen klimaatveranderingen wordt steeds duidelijk. Niet alleen voor onszelf, maar ook voor al het leven om ons heen waar wij zorg voor dragen. De veelheid aan opgaven (zoals woningbouw, energietransitie, intensieve landbouw, bedrijvigheid en infrastructuur, enz.) maakt tegelijkertijd dat de kwaliteit van de leefomgeving onder grote druk staat.

In onze Omgevingsvisie onderschrijven we het belang van biodiversiteit. Wij werken de komende jaren aan een biodiverse en natuurinclusieve leefomgeving. Niet alleen in onze bestaande natuurgebieden of groenstructuren, maar juist ook daarbuiten; in de stad en onze dorpen en het landelijk gebied. We doen dit door bijvoorbeeld een andere inrichting en beheer van onze eigen openbare ruimte toe te passen. Maar ook door bij toekomstige bouwontwikkelingen biodiversiteit en natuur volwaardig mee te nemen als bouwsteen.

Onze ambitie is om bij iedere ruimtelijke ontwikkeling en/of activiteit natuur en biodiversiteit actief mee te wegen en mee te nemen. Iedere ontwikkeling heeft immers de potentie om aanwezige natuurwaarden te versterken. Voor nu, maar nog belangrijker, voor de volgende generaties. Goed rentmeesterschap.

In een uitvoeringsprogramma Landschap en Biodiversiteit 2024-2027 (bijlage A) hebben we voor de komende vier jaar inzichtelijk gemaakt waar we de focus willen leggen. Ik ben ervan overtuigd dat het plan een belangrijke bijdrage gaat leveren in het biodiverser en natuurinclusiever maken van onze gemeente. Dat kunnen we en doen we niet alleen. Iedereen doet mee en iedereen wint; geldt ook hier. We hebben hierin allen een belang en verantwoordelijkheid. Het voorliggende plan biedt hiertoe handvatten en een richting.

Wethouder Gijs van Leeuwen

2. Het belang van biodiversiteit

Met haar ligging tussen de Maas en Waal vormt onze gemeente een uniek landschap met uiterwaarden, dijken, oeverwallen en de natte komgronden. Ieder landschap heeft haar eigen natuurwaarden met karakteristieke flora en fauna. De uiterwaarden langs de Maas, Afgedamde Maas en de Waal die regelmatig onder water lopen met waardevolle natuur in bijvoorbeeld de Breemwaard, Gamerensche Waard, Neswaarden en Munnikenland. De oeverwallen met hun kleinschalige landschap met dorpen, boomgaardjes, boom- en groenstructuren. De open en natte komgronden, een grotendeels agrarisch landschap met weidevogelgebieden, maar ook met grienden, weteringen en natuurgebieden zoals de Lieskampen en Drielsche Wetering.

De biodiversiteit van ons groene buitengebied staat onder druk als gevolg van woningbouw, uitbreiding van bedrijventerreinen en kassen in de dorpsranden waardoor er steeds minder ruimte is voor bijvoorbeeld de steenuil. De energietransitie vraagt om extra ruimte voor windturbines en zonnevelden. Maar ook in de stad en dorpen zorgen de druk op de schaarste ruimte, de verstening van tuinen, maar bijvoorbeeld ook het isoleren van woningen voor steeds minder leefruimte voor soorten zoals vleermuis, egel, mus en gierzwaluw. Zaltbommel staat hierin niet alleen, de achteruitgang van biodiversiteit en de effecten daarvan zien we steeds vaker terug in het nieuws. Voor onze toekomst is het duidelijk dat het nemen van stappen in de richting van een meer biodiverse, groenere leefomgeving van groot belang is.

Belang biodiversiteit

Maar wat is biodiversiteit nu eigenlijk en waarom is het zo belangrijk? Biodiversiteit is een veelomvattend begrip dat verwijst naar alle verscheidenheid aan leven binnen soorten, tussen soorten en tussen de ecosystemen waartoe ze behoren. Een biodivers ecosysteem met veel verschillende soorten is niet alleen belangrijk voor flora en fauna, maar vormt ook een fijne en gezonde leefomgeving voor de mens en een stabielere omgeving voor klimaatadaptatie. Dit heeft alles te maken met de ecosysteemdiensten die de natuur aan ons levert. Denk aan bijvoorbeeld de productie van voedsel en drinkwater of het beperken van plagen. Maar ook regulerende diensten die zorgen voor o.a. verkoeling, opvang van fijnstof en opslag van koolstof evenals de absorptie van geluid en wind. Of diensten als het bergen van water, natuur voor recreatie en de (be)leefbaarheid van het landschap.

De afname van biodiversiteit kan ertoe leiden dat bepaalde soorten verdwijnen. Hiermee verdwijnt ook de functie van deze soort en maakt het de hiervan afhankelijke soorten kwetsbaarder. Een monocultuur van één enkele boomsoort is bijvoorbeeld kwetsbaarder voor ziektes en plagen dan wanneer er een grote verscheidenheid aan soorten aanwezig is die een buffer kan vormen of die kan voorzien in de nodige biologische bestrijding. Om van de eerdergenoemde ecosysteemdiensten te kunnen blijven profiteren, is het belangrijk om onze ecosystemen zo biodivers mogelijk te houden.

Afbeelding 1.1. | Binnen de gemeentegrenzen vallen ook de uiterwaarden langs de Waal. Een belangrijke ecosysteemdienst van uiterwaarden betreft het voorkomen van overstromingen.

Omgevingsvisie

In onze Omgevingsvisie Bommelerwaard benoemen we biodiversiteit specifiek als één van onze 13 kernopgaven:
"Onze leefomgeving is zoveel mogelijk klimaatbestendig, circulair, groen, biodivers en natuurinclusief." In het onderstaande kader staat meer in detail aangegeven wat we hierin willen bereiken.

Kader 1.1 | Omgevingsvisie Bommelerwaard, wat willen we bereiken?

''Variatie in plant- en diersoorten is van groot belang. Onze gemeenten willen hiervoor ruimte bieden door natuurgebieden verder te ontwikkelen en deze gebieden onderling met elkaar te verbinden. Deze verbindingen zijn in de Bommelerwaard in oost-west richting al aanwezig langs de grote rivieren en weteringen. Daarnaast willen wij ook investeren in de noord-zuid verbindingen, bijvoorbeeld langs de Meidijk (ten westen van Zuilichem), de Nieuwendijk en Alem/Sint Andries, waardoor migratie van soorten mogelijk wordt gemaakt. Ook buiten de natuurgebieden is er aandacht voor versterking van de biodiversiteit, zoals: langs oevers, bermen en randen van grasland en akkers, in het openbaar groen van de woonkernen, maar ook in particuliere tuinen en erven. Bij toekomstige ontwikkelingen wordt de biodiversiteit, natuur en/of groen en (water)kwaliteit integraal meegenomen in de plannen. In de Bommelerwaard zijn nu al drinkwaterwinningsgebieden aanwezig in Brakel (oppervlaktewater) en Velddriel (grondwater)''.

In dit Biodiversiteitsplan geven we aan hoe we als gemeente invulling willen geven aan deze kernopgaven voor een biodiverse en natuurinclusieve leefomgeving.

1.1 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In het volgende hoofdstuk 2 "Visie en doelen en aanpak" geven we aan welke doelen we stellen voor dit Biodiversiteitsplan en waar ons handelingsperspectief ligt. In hoofdstuk 3 "Stand van zaken biodiversiteit" geven we aan hoe het momenteel gesteld is met de biodiversiteit in onze gemeente aan de hand van o.a. de rode lijst soorten in onze gemeente en de basiskwaliteit natuur voor leefruimtes (hierna "biotopen" genoemd). Hiervoor is de gemeente opgedeeld in verschillende biotopen met daaraan gekoppeld bepaalde gidssoorten. Vervolgens zijn in hoofdstuk 4 "Maatregelen", per biotoop en gidssoort maatregelen geformuleerd die de biodiversiteit kunnen behouden, herstellen en versterken. In hoofdstuk 5 "Naar een groene(re) toekomst" geven we tenslotte aan waar we de focus leggen en hoe we gaan zorgen dat deze maatregelen worden uitgevoerd.
In de bijlage A is de uitvoeringsagenda Landschap en Biodiversiteit 2024-2027 opgenomen. In Bijlage B is een samenvattend overzicht van de maatregelen genoemd in hoofdstuk 4 opgenomen. Bijlage C bevat de Handreiking Natuurinclusief ontwikkelen en bouwen.

3. Visie, doelen en aanpak

De gemeente Zaltbommel wil inzetten op het vergroten van de biodiversiteit en het realiseren van een gezonde, groene, leefomgeving voor al haar inwoners. We zien het als onze verantwoordelijkheid om verdere achteruitgang van biodiversiteit te stoppen en de biodiversiteit te versterken. We pakken dit waar mogelijk op samen met de andere opgaven waar we op dit moment voor staan, zoals de klimaatadaptie, woningbouw, energietransitie en de landbouwcrisis. In dit Biodiversiteitsplan geven we aan hoe wij hieraan invulling willen geven.

Visie

Onze visie is dat al ons doen en handelen en elke nieuwe ontwikkeling in de toekomst bijdraagt aan het versterken en vergroten van de biodiversiteit binnen onze gemeente.

Doel van dit plan

Doel van dit biodiversiteitsplan is het behoud, herstel en de vergroting van de biodiversiteit in de gemeente Zaltbommel , door te zorgen voor meer leefruimte en leefgebieden voor (wilde) planten en dieren, het verbeteren van de kwaliteit van deze leefruimtes en het verbinden van deze leefruimtes met elkaar.

Dit willen we doen door het verkrijgen van inzicht, het bieden van richting en het creëren van bewustwording.

Aanpak

Om dit doel te bereiken is allereerst van belang om inzicht te hebben in hoe het nu überhaupt gesteld is met de biodiversiteit en natuurwaarden in onze gemeente (hoofdstuk 3: Stand van zaken biodiversiteit). Verder hebben we inzichtelijk gemaakt wat de knelpunten en kansen zijn en welke maatregelen goed zijn om te nemen (hoofdstuk 4: Maatregelen). Om tot slot richting te bepalen waar we de focus voor de komende jaren leggen en hoe we de uitvoering hiervan willen borgen (hoofdstuk 5: Naar een groene(re) toekomst). Door het verder vergroten van kennis en inzicht van de biodiversiteit in onze gemeente, het bieden richting en verankeren in beleid en handelen, en het creëren van bewustwording en draagvlak hiervoor, zetten we in op het behouden, herstellen en versterken van de biodiversiteit in de gemeente Zalbommel.

Wat kan de gemeente doen

Vanuit de ambitie om de biodiversiteit en natuurlijke samenhang in onze gehele gemeente te vergroten, willen we als gemeente aan de slag in onze openbare ruimte, in ons beheer en onze projecten en met onze bewoners, bedrijven en partners.

De gemeente is verantwoordelijk voor een integrale ruimtelijke inrichting van onze gemeente. Hiervoor heeft de gemeente een Omgevingsvisie opgesteld en stellen we een Omgevingsplan op waarin we keuzes maken en vastleggen hoe we de schaarste ruimte evenwichtig verdelen over verschillende functies zoals wonen, bedrijvigheid, energie en natuur voor een veilige en gezonde leefomgeving. Vanuit het Rijk komen er steeds meer verantwoordelijkheden naar gemeenten toe en met de Omgevingswet zal deze verantwoordelijkheid alleen maar verder toenemen. Met name voor een thema zoals een gezonde en veilige of biodiverse leefomgeving krijgen we als gemeente meer ruimte om de bandbreedte van bescherming te bepalen. Hiermee krijgen we ook meer mogelijkheden om eisen stellen aan nieuw te ontwikkelen gebieden.

Daarnaast beheren we de openbare ruimte, voeren we projecten uit en houden we toezicht op de uitvoering van projecten en activiteiten en maken we afspraken met bijvoorbeeld woningcorporaties en andere initiatiefnemers. Ook hier liggen kansen voor het vergroten van biodiversiteit.
En hebben we als gemeente een rol in het informeren, faciliteren/ondersteunen en stimuleren van bewoners, bedrijven, partners, etc., bijvoorbeeld via voorlichting, en/of subsidies om de biodiversiteit, dan wel de bewustwording hierover, vergroten.

Wat doen we al

Biodiversiteit is een integraal thema en wordt daarom al meegenomen binnen verschillende plannen van onze gemeente:

- Het recente geactualiseerde **Landschapsplan 2023** biedt een toetsings- en inspiratiekader voor het behouden, versterken en ontwikkelen van landschappelijke waarde. Vaak wordt met het versterken van de landschapswaarden ook de biodiversiteit versterkt, deze hangen immers nauw met elkaar samen.

- In het **Groenbeleid Ruimtelijk Beheer 2016-2026** geeft de gemeente invulling aan het beheer van het openbaar toegankelijk groen in de bebouwde kom van de gemeente Zaltbommel. Per kern is de groenstructuur in beeld gebracht zowel in eigendom van de gemeente als van derden. Daarnaast zijn beleidsuitgangspunten opgenomen, bijvoorbeeld per nieuwe woning de realisatie van 75 m2 groen, het ecologisch beheer van bermen, het meenemen van het belang van biodiversiteit in de toepassing van het sortiment bomen en heesters en het voorkomen van monoculturen.

- We hebben een **ecologisch bermbeheerplan** opgesteld waarin we onze doelen en maatregelen ten opzichte van het beheer van openbare bermen hebben uitgewerkt.

- In het **Lokaal Adaptatie Programma (LAP)** hebben we de regionale ambities en speerpunten op het gebied van klimaatadaptatie verder uitgewerkt voor onze eigen gemeente. Relevante beleidsuitgangspunten hierin zijn bijvoorbeeld het zoveel mogelijk behouden van bestaand groen, de aanleg van groene daken, en stimuleren van ontstenen en vergroenen van tuinen.

- Eind 2020 hebben acht rivierenlandgemeenten een **Regio Deal project 'Landschap en Biodiversiteit Regio Rivierenland'** opgestart. Resultaat hiervan is het project **Gonzend Rivierenland** met een gezamenlijke strategie en visie voor het versterken van het landschap en biodiversiteit van Rivierenland. Daarnaast is een kansenkaart opgesteld waarin de strategische visie is vertaald naar een kaart met zoneringen die handvatten biedt om gericht aan de slag te gaan voor biodiversiteit, groenblauwe dooradering, waterberging en waterkwaliteit, en landschappelijke aspecten van energietransitie en verstedelijking en recreatief medegebruik.

- Elke vier à vijf jaar stelt de gemeente een **Uitvoeringsprogramma** voor landschap op waarin zij aangeeft hoe zij haar budget voor landschap inzet en waarmee ook subsidie wordt aangevraagd bij de provincie, voor de afgelopen periode was dit het **Uitvoeringsprogramma Landschap en Biodiversiteit 2020-2023**. Hierin zijn projecten opgenomen zoals het opstellen van dit Biodiversiteitsplan, het oprichten van een patrijzenwerkgroep en inzaaien van akkerranden voor patrijzen, het opstellen van erveninrichtingsplannen voor landschap en biodiversiteit voor particulieren, maar ook activiteiten voor het versterken van het vrijwilligersnetwerk van natuur- en landschapsorganisaties in onze gemeente door het organiseren van bijeenkomsten en cursussen. In Bijlage A van dit rapport doen we een voorstel voor een nieuw Uitvoeringsprogramma voor de periode 2024-2027.

Samen met anderen

Als gemeente kunnen we dit niet alleen. We doen dit samen met onze partners: natuurorganisaties, ontwikkelaars en woningcorporaties, het bedrijfsleven, agrariërs en de steun van onze inwoners van onze gemeente. Ieder kan vanuit zijn eigen handelingsperspectief een bijdrage leveren aan het vergroten van de biodiversiteit binnen de gemeente. In dit Biodiversiteitsplan willen we als de gemeente hiertoe handvatten aanbieden. Daar waar nodig willen we ook eisen stellen, bijvoorbeeld ten aanzien van het natuurinclusief ontwikkelen en bouwen. Het biodiversiteitsplan biedt inzicht in hoe het staat met de biodiversiteit in onze gemeente en biedt daarbij een breed pakket aan maatregelen aan die voor diverse doelgroepen te gebruiken zijn.

Binnen de gemeente Zaltbommel hebben we een groot aantal organisaties die bezig zijn met het vergroten van biodiversiteit. Met een aantal van deze partners werken we als gemeente al lange tijd samen zoals de Natuurwacht Bommelerwaard, Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG), de Agrarische Natuurvereniging (VANL) De Capreton en het Natuur en Milieu Educatiecentrum De Grote Rivieren. Sinds een aantal jaren komen we ca. twee keer paar jaar samen in het Platform Natuur en Landschap Bommelerwaard om samen om met elkaar informatie uit te wisselen en kansen voor samenwerking te bespreken

Daarnaast werken we ook samen met terreinbeherende organisaties, zoals het Waterschap Rivierenland, Provincie, Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, en Stichting Geldersch Landschap en Kastelen. Ontwikkelen we projecten samen met dorpsraden, agrariërs en tuinders, en het bedrijfsleven of Woningcorporaties. En ontstaan er soms nieuwe partnerschappen zoals met de Fruitmotor vanuit Gonzend Rivierenland .

Het grootste deel van de grond in Zaltbommel is niet in eigendom van de gemeente, maar van particulieren. Daarom zijn zij voor ons ook een belangrijke doelgroep en partner en zijn veel van de voorgestelde maatregelen specifiek gericht op het voorlichten en betrekken van en stimuleren van maatregelen voor en door onze inwoners.

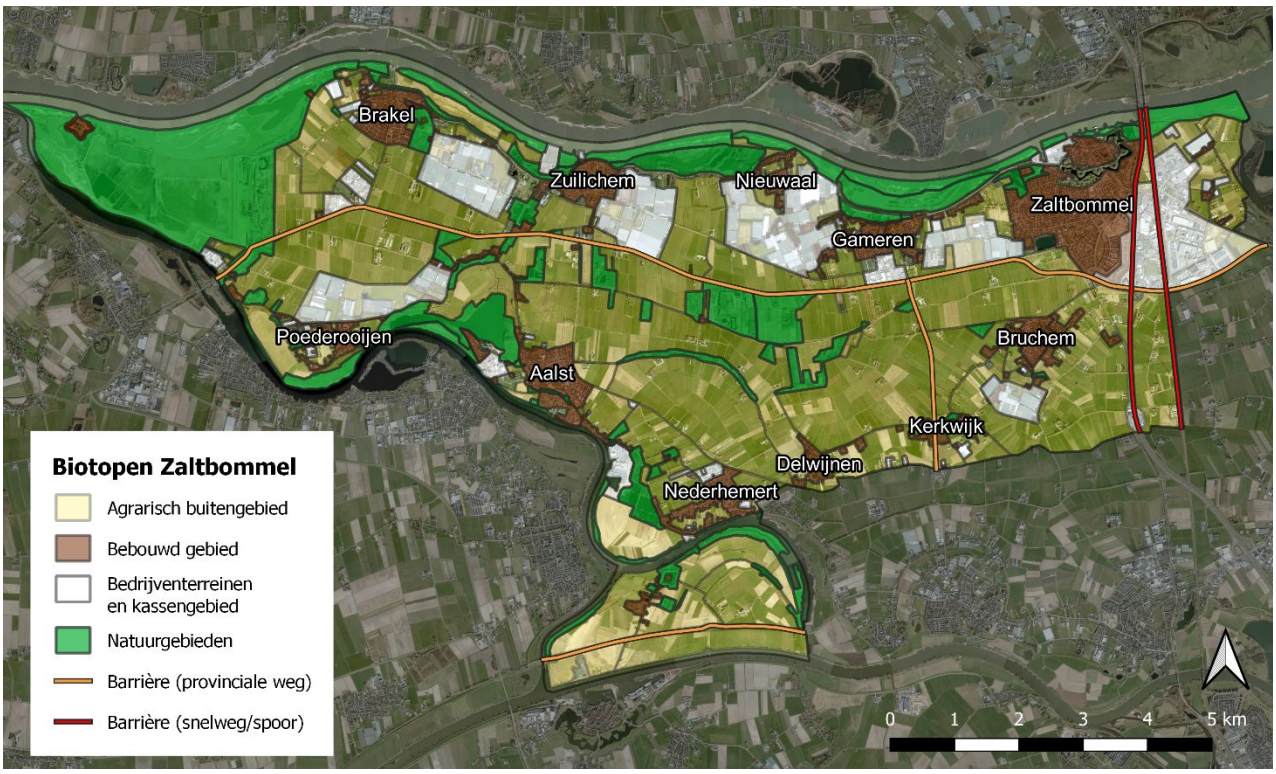
In het uitvoeringsprogramma (Bijlage A) hebben we aangegeven met welke partner(s) we de voorgestelde maatregelen op willen pakken

2.2 Biotopen en gidssoorten

Welke natuur voorkomt in een gebied heeft met veel factoren te maken. Zo spelen abiotische factoren[1] een grote rol. Bepaalde natuurwaarden zijn gebonden aan specifieke bodemeigenschappen en grondwaterstanden. Maar ook externe factoren zijn van invloed op aanwezige natuur, zoals de eerdergenoemde transitieopgaven van onze huidige samenleving, verstoring, gifstoffen en stikstofuitstoot. Daarom dient slim te worden omgegaan met de beschikbare ruimte waar biodiversiteitsmaatregelen kunnen worden genomen. Om te komen tot een pragmatische aanpak is ervoor gekozen om de gemeente te verdelen in vijf **biotopen**[2] (Figuur 3.3) die veel gelijkenissen vertonen, en gebruik te maken van voor die biotopen representatieve **gidssoorten** (Kader 3.2). De ecologie van deze gidssoorten is bepalend voor de biodiversiteitsmaatregelen.

[1] Abiotische factoren = factoren zonder biologische oorsprong, zoals bodemtype of waterkwaliteit.

[2] Biotoop = een gebied met een uniform landschapstype. Zo vormen woonwijken met tuinen en parken samen de biotoop gebouwd gebied.

Figuur 2.1 | Verdeling van de biotopen over Zaltbommel.

Biotopen

Voor dit biodiversiteitsplan hebben we onderscheid gemaakt tussen vijf verschillende biotopen:

- Bebouwd gebied;
- Agrarisch buitengebied;
- Natuurgebieden;
- Bedrijventerreinen en kassengebied;
- Infra verbindingen ((water-)wegen).

Gidssoorten

Binnen elk biotoop leven gidssoorten die hier voorkomen of de potentie hebben hier voor te komen of in aantal toe te nemen. Een gidssoort is een plant- of diersoort waarvan de aan- of afwezigheid inzicht geeft over de karakteristieken (habitat en kwaliteit) van een gebied. Een gidssoort is daarnaast representatief voor een groot aantal andere soorten die vergelijkbare eisen stellen aan hun leefgebied. Een maatregel die een positief effect heeft voor de gekozen gidssoort, biedt daardoor ook kansen voor een groot scala aan andere plant- en diersoorten die in dit biotoop voorkomen. De uitgekozen gidssoorten komen allemaal voor in onze gemeente en velen hiervan zijn kenmerkend voor het rivierengebied. Bij deze selectie is ook op gelet dat elk biotoop een eigen verzameling aan gidssoorten heeft, zodat een divers pakket aan biodiversiteitsmaatregelen kan worden toegepast. Voor dit biodiversiteitsplan ligt de focus op de onderstaande gidssoorten (zie Kader 3.2).

Kader 2.1 | Gidssoorten

- Bestuivers
- Grote modderkruiper
- Kamsalamander
- Buizerd, boomvalk, kraai, ekster en roek
- Gierzwaluw
- Huismus
- Kerkuil
- Steenuil
- Patrijs
- Grutto
- Vleermuizen
- Kleine marters
- Egel

In de bovenstaande lijst valt misschien op dat er geen plantensoorten als gidssoort zijn gekozen. Dit heeft alles te maken met het feit dat veel van de maatregelen voor fauna ook voordelig zijn voor flora, zoals in het geval van natuurvriendelijk maaibeheer. Hierbij vormt een toename in planten juist de basis voor een faunamaatregel. Om in de lijst met maatregelen herhaling te voorkomen, zijn planten niet als aparte gidssoort beschouwd.

4. Stand van zaken biodiversiteit

Het opstellen van een biodiversiteitsplan zou niet nodig zijn wanneer het goed gesteld zou zijn met onze natuur. Veel studies laten echter zien dat de biodiversiteit de laatste jaren sterk is afgenomen. De toename van bebouwd gebied, zowel woningbouw als bedrijvigheid, intensivering van landbouw en het verdwijnen van landschapselementen waardoor de natuur versnippert, zijn belangrijke oorzaken van deze afname. Als we alleen kijken naar het agrarisch gebied, waar Nederland voor meer dan de helft uit bestaat, zien we sinds begin vorige eeuw een afname van 35% voor akkerplanten, 80% voor graslandvlinders en 85% voor akkervogels[3]. Van de 18 soortgroepen die ons land rijk is, staat tenminste één derde van de soorten op de Rode Lijst (zie kader 3.1). Deze afname en bedreiging van soorten is natuurlijk niet enkel in Nederland een probleem, echter is het verlies in ons land relatief groter dan we op Europees of wereldwijd niveau zien.

Kader 3.1 | Rode Lijst

De Nederlandse Rode Lijst is een in opdracht van het Ministerie van EZK opgesteld overzicht van soorten flora en fauna die in hun voortbestaan bedreigd worden. De soorten op de Rode Lijst zijn onderverdeeld in een aantal categorieën, van “gevoelig” tot “Verdwenen uit Nederland”
Hoewel de Rode Lijst geen juridische beschermingsstatus geeft aan betreffende soorten, wordt er in het beleid van overheden en terreinbeherende organisaties wel rekening gehouden met deze soorten door maatregelen uit te voeren die de toename van een Rode Lijst soort stimuleren. Rode Lijst soorten geven over het algemeen een meetsoort voor de huidige staat van de natuur en zijn daarmee goede indicatorsoorten voor de biodiversiteit.

Hoewel het niet zo rooskleurig gesteld lijkt te zijn met onze natuur, zijn er ook goede berichten. Sinds 2020 lijkt de biodiversiteitsafname iets te remmen, mede door de investeringen in natuurontwikkeling en de actieve aanleg van nieuwe natuur[4]. De laatste jaren besteden overheden ook meer aandacht aan natuurontwikkeling en de aanleg van groenblauwe verbindingen.

3.1 Stand van zaken in Zaltbommel

De gemeente Zaltbommel ligt als eiland in de westelijke hoek van de gemeente Gelderland, ingesloten door rivieren met de Maas en afgedamde Maas in het zuiden en de Waal in het noorden. Deze ligging tussen de rivieren maakt dat het gebied onder grote invloed staat van het water. Het is een typisch rivierenlandschap met uiterwaarden, oeverwallen en kommen. Ook gemeente Zaltbommel heeft te maken met een achteruitgang van de biodiversiteit. Om te bepalen hoe het gesteld is met onze eigen biodiversiteit, is gemeentebreed gekeken naar de kwaliteit van de natuur. Deze meting richt zich niet alleen op Rode Lijstsoorten binnen de gemeente, maar ook op algemene soorten die een indicatie geven van de aanwezige basiskwaliteit van de natuur.

Rode Lijstsoorten in de gemeente Zaltbommel

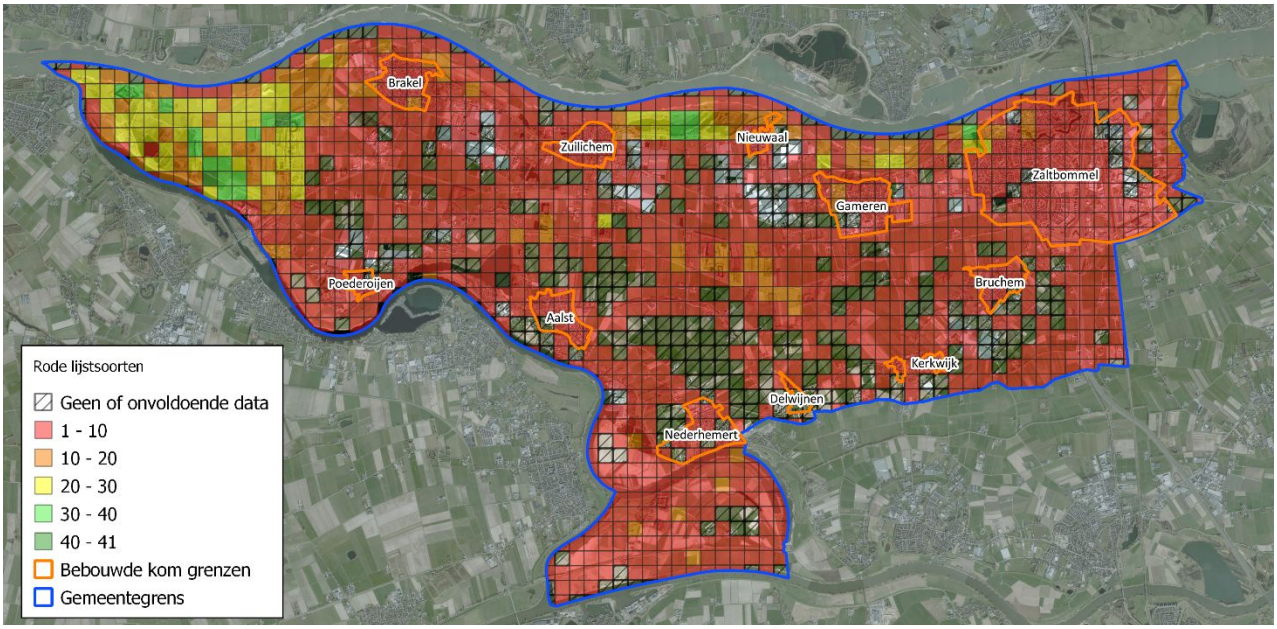
De onderstaande kaart (Figuur 3.1) laat zien hoeveel Rode Lijstsoorten voorkomen in de gemeente en is gebaseerd op gegevens van alle soortgroepen in de laatste tien jaar. De verschillende gradatiekleuren geven de dichtheid aan Rode Lijstsoorten weer. Daarmee geeft het een indicatie van de huidige stand van zaken voor

[3] CBS, 2020

[4] CBS, PBL, RIVM, WUR (2013). Biodiversiteitsverlies in Nederland, Europa en de wereld, 1700-2010 (indicator 1440, versie 02 , 27 september 2013). www.clo.nl. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag; PBL Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag; RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Bilthoven; en Wageningen University and Research, Wageningen.

biodiversiteit voor onze gemeente. Ook laat de kaart zien welke delen er voor wat betreft biodiversiteitswaarde duidelijk uitspringen, en op welke locaties er ruimte is voor verbetering[5].

Op de kaart is duidelijk te zien dat de waaluiterwaarden Breemwaard en Gamerense waard en de door de provincie aangewezen 'natuurparel' [6]Loevestein er duidelijk uitspringen. Met name Loevestein is een duidelijke 'parel' met 41 Rode lijstsoorten waarnemingen. Ook een aantal centraal in de gemeente gelegen gebieden rondom de Lieskampen, "Capreton" en "Rampert en Het Molenveld" springen er uit voor wat betreft het aantal aan Rode Lijstsoorten.

Figuur 3.1 | Dichtheid van Rode Lijstsoorten in de gemeente.

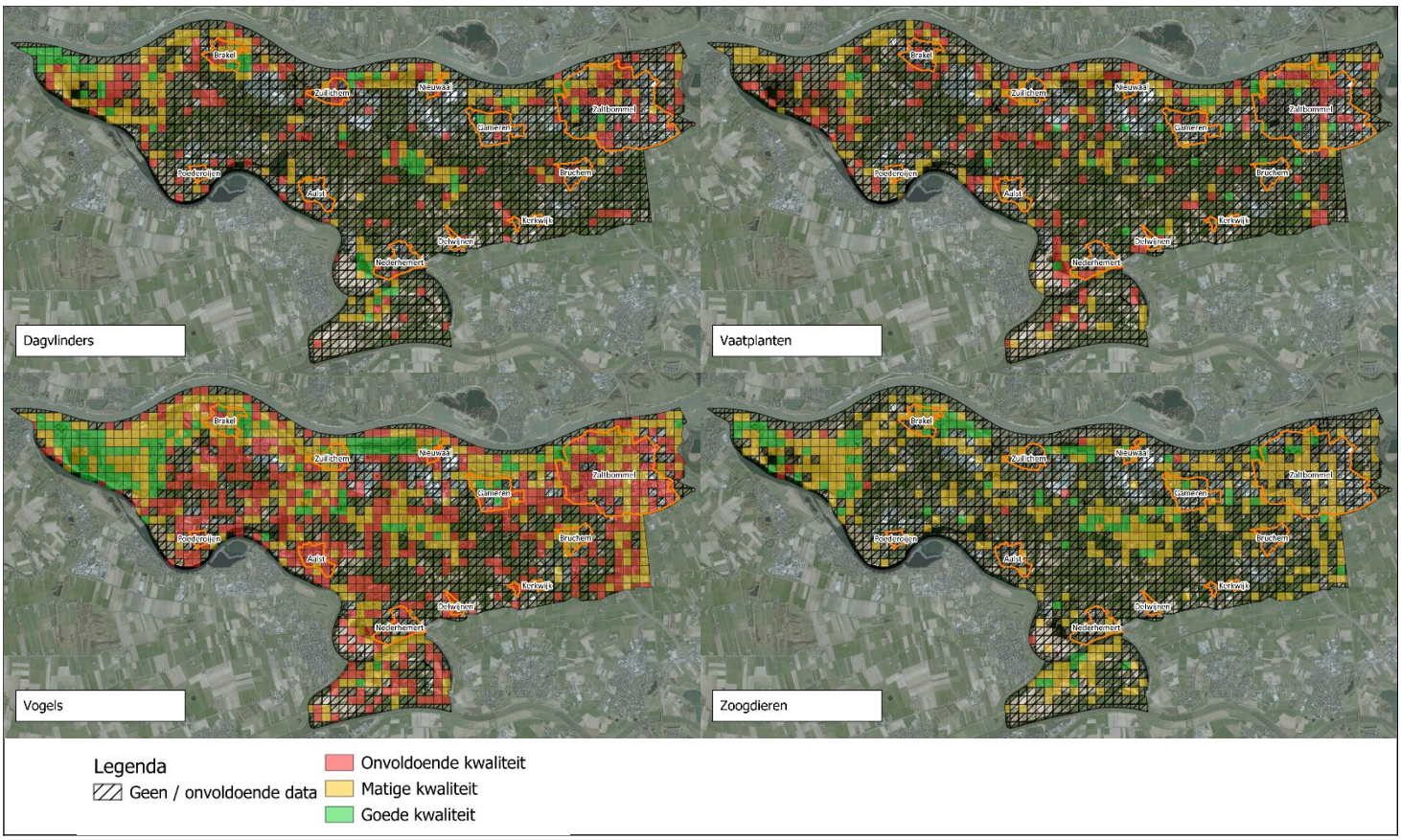
Basiskwaliteit natuur in de gemeente Zaltbommel

Voor de meer algemene diersoorten die thuishoren in onze gemeente zien we vrijwel eenzelfde beeld als op de kaart met Rode Lijstsoorten. Dat wil zeggen; de soortenrijkdom zien we vooral binnen de 'natuurparels'. Onderstaande kaarten in Figuur 3.2 laten de huidige natuurwaarden in de gemeente Zaltbommel zien voor algemene soorten. Dit zijn de zogenaamde indicatorsoorten voor basiskwaliteit natuur. Deze kaarten zijn gebaseerd op gegevens van de laatste tien jaar. Er is gekozen om voor vier soortgroepen de kwaliteit weer te geven, namelijk: vogels, zoogdieren, dagvlinders en vaatplanten. Van deze redelijk eenvoudig te inventariseren soortgroepen zijn namelijk de meeste gegevens aanwezig.

De groene vlakken laten zien waar het goed gaat met de biodiversiteit. We vinden deze gebieden weer in hoofdzaak binnen de eerdergenoemde natuurparels: de waaluiterwaarden , Loevestein en de Lieskampen. Ook in de zones rondom deze parels zien we nog een hogere basiskwaliteit, aangegeven met de oranje vlakken. De rode vlakken laten zien waar de biodiversiteit laag is. Dit is een behoorlijk oppervlak binnen de gemeente. De rode vlakken zeggen niet dat er in het geheel geen natuurwaarde aanwezig is, maar dat echt bijzondere natuurwaarden hier niet zijn vastgesteld.

[5] De data waaruit de kaart is opgebouwd is afkomstig uit Nederlandse Databank Flora en Fauna (NDFF) die een zeer grote dataset aan gegevens uit betrouwbare bronnen bevat. Hierbij geldt dat niet iedere locatie even intensief is onderzocht in de afgelopen tien jaar, waardoor een negatiever beeld dan de werkelijkheid kan worden geschept. Ook zijn er locaties waar inventarisatiegegevens ontbreken, voor deze hokken is geen kleur toegekend.

[6] Door de provincie zijn zogenoemde "Natuurparels" aangewezen. Natuurparels zijn binnen het Gelders natuurnetwerk (GNN) gelegen gebieden waar de grootste dichtheid aan Rode Lijstsoorten en internationaal beschermde soorten voorkomen. In de gemeente Zaltbommel liggen de natuurparels "Lieskampen" en "Loevestein".

Figuur 3.2 | Algemene soorten in de gemeente Zaltbommel

In de kaarten is ook aangegeven waar te weinig informatie aanwezig is om onderbouwde uitspraken over de huidige stand van zaken te doen. Omdat de NDFF enkel laat zien wat er wel is waargenomen, en dus niet waar geen onderzoek is uitgevoerd, is er voor de kaarten ook gebruik gemaakt van de aanwezigheid van generalisten. Generalisten zijn soorten die zo algemeen zijn dat ze bijna overal voorkomen en eenvoudig te herkennen zijn. Zodat iedereen die waarnemingen van soorten noteert ze niet over het hoofd kan zien. De afwezigheid van deze generalisten is daarom een indicatie dat een gebied onvoldoende is onderzocht om betrouwbare waarnemingen van andere soorten te bevatten. De kaarten met de algemene soorten laten daardoor ook zien dat er nog grote gebieden zijn waar informatie over soortenrijkdom ofwel biodiversiteit ontbreekt. Deze gebieden liggen met name in het agrarisch buitengebied waar geen of weinig flora en fauna inventarisaties plaatsvinden omdat deze gebieden vaak niet vrij toegankelijk zijn. Voor een goed beeld is daarom het opstellen van een **monitoringsplan** noodzakelijk.

De kaarten geven de huidige stand van zaken weer. Met de beschikbare gegevens kan geen vergelijking worden gemaakt met de vroegere situatie en daarmee of het nu slechter of misschien beter gaat met de biodiversiteit in de gemeente. Dit is een 0-meting. De kaarten laten wel duidelijk zien dat er ruimte is voor verbetering, zoals **het ontwikkelen van (nieuwe) natuur** en **tussenliggende verbindingen** (stapstenen). Door een biodiversiteitsmeetnet op te stellen, kan op gestandaardiseerde wijze een actueel beeld van de biodiversiteit en de ontwikkeling hiervan worden verkregen en ook meer locatie specifieke plannen worden ontwikkeld die de condities voor flora en fauna ter plaatse verbeteren. De gemeente kan op basis hiervan haar beleid aanpassen of bijsturen.

3.2 Knelpunten

In het volgende hoofdstuk wordt meer in detail ingegaan op mogelijke maatregelen per biotoop en bijbehorende gidssoorten. Ter verbetering van de biodiversiteit is het van belang om inzicht te hebben welke knelpunten spelen binnen de vijf biotopen. Hieronder is in een schema weergeven om welke knelpunten het gaat (Figuur 3.3). Deze knelpunten zijn in het volgende hoofdstuk vertaald naar kansen voor maatregelen ter verbetering van de biodiversiteit per biotoop en haar gidssoorten.

Figuur 3.3 | De knelpunten per biotoop.

5. Maatregelen

We hebben een natuurrijke gemeente: de uiterwaarden langs de Maas en Waal, de buitenpolder Munnikenland en Loevestein in de westelijke punt, de Boterkampen en de centraal gelegen Lieskampen. Toch staat de biodiversiteit onder druk. Dit heeft vooral te maken met het grotendeels ontbreken van onderlinge verbindingen. Watergangen, bomenrijen, houtwallen of kruidenrijke vegetaties kunnen zo'n dergelijke verbinding vormen en tegelijk voedsel en dekking bieden tegen weersomstandigheden en predatoren. In een open en eentonig landschap hebben mobiele, minder mobiele of juist schuwe soorten moeite om zich te verplaatsen. Hierdoor ontstaat het risico op het ontstaan van geïsoleerde populaties waardoor de biodiversiteit zich minder goed ontwikkelt.

Afbeelding 4.1 | Uiterwaarden in de Breemwaard, onder beheer van Staatsbosbeheer (Bron: Viridis).

4.1 Maatregelen per biotoop en gidssoort

Zoals eerder benoemd zijn de maatregelen gericht op 'gidssoorten' per biotoop. Deze soorten zijn indicatief voor de soortenrijkdom omdat zij specifieke hoge eisen aan de kwaliteit van hun leefomgeving stellen. Je kunt gidssoorten daarom zien als een kapstok voor veel andere flora en fauna in een biotoop. Wanneer een gidssoort als de patrijs voorkomt binnen een agrarisch landschap, dan voldoet een gebied ook aan de eisen van veel andere vogels, insecten, zoogdieren, amfibieën en flora. In dit hoofdstuk benoemen we voor elk biotoop de relevante gidssoorten. Per biotoop wordt beschreven welke maatregelen voor welke soorten kunnen worden genomen voor de verbetering van de basiskwaliteit natuur. Hierbij is aandacht voor zowel de knelpunten binnen de biotopen voor de kerngebieden waar bijvoorbeeld voorplantingsplaatsen of foerageergebieden liggen, als verbindingen in de vorm van structuren waarlangs soorten zich tussen die kerngebieden kunnen verplaatsen.

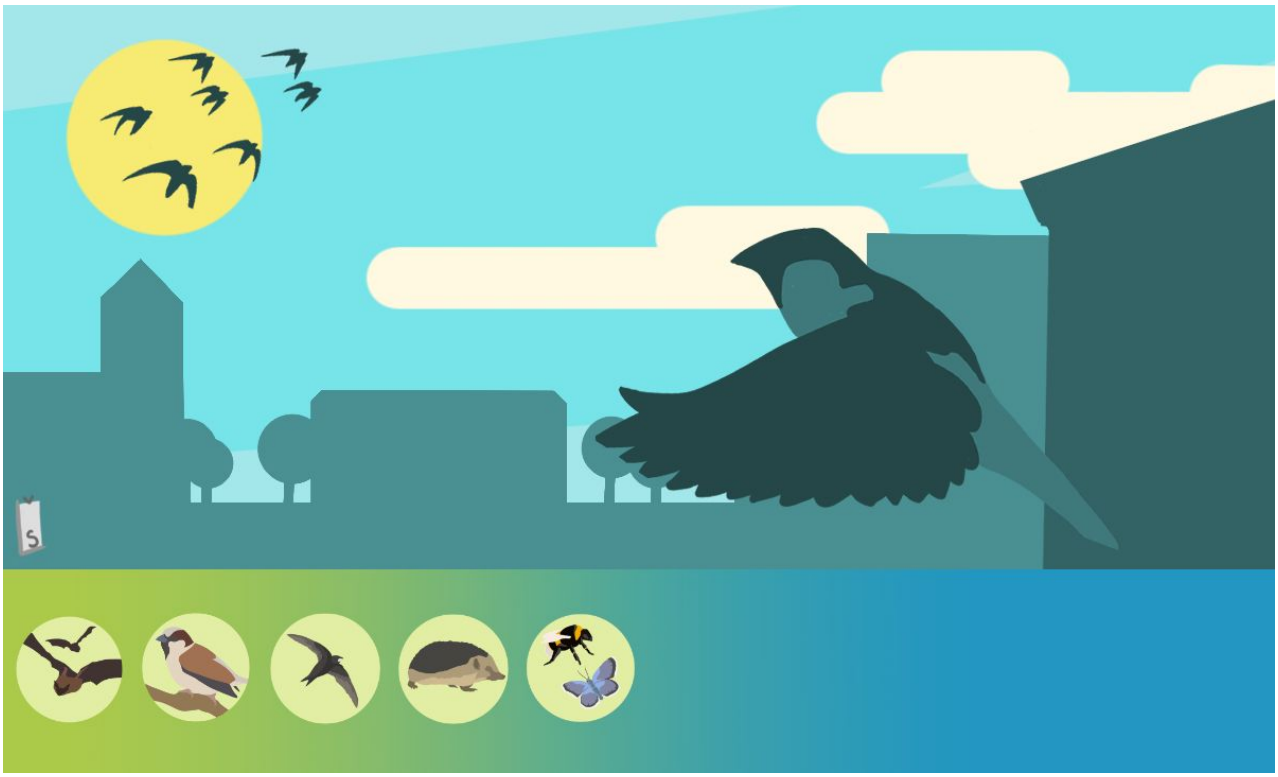
Tabel 4.1 | Per biotoop is met '+'-tekens aangegeven in hoeverre de betreffende gidssoort hier voorkomt óf in hoeverre maatregelen toepasbaar zijn voor deze soort. In de laatste kolom is per gidssoort aangegeven welke andere soorten profiteren van deze maatregelen.

Soort	Type biotoop					Gids voor...
	Bebouwd gebied	Infra	Natuur	Agrarisch	Bedrijventerreinen en kassengebied	
Bestuivers	+	+	+++	+++	++	Andere insecten, broedvogels, flora
Buizerd, boomvalk, kraai, ekster en roek	++	++	+++	+++	++	Andere broedvogels, insecten
Egel	+++	++	+++	++	+	Ongewervelden, broedvogels/tuinvogels, andere zoogdieren
Gierzwaluw	+++	-	-	-	-	Huismus, vleermuizen
Grote modderkruiper	-	+	+++	+++	+	Andere vissen, amfibieën, waterplanten, oeverplanten, libellen, overige ongewervelden
Grutto	-	-	+++	+++	-	Andere weidevogels, zoogdieren ongewervelden
Huismus	+++	-	-	++	++	Ongewervelden, tuinvogels
Kamsalamander	-	++	+++	+	-	Andere amfibieën, vissen, water- en oeverplanten, libellen, overige ongewervelden
Kerkuil	-	+	++	+++	-	Zoogdieren (muizen), ongewervelden, andere broedvogels
Kleine marters	+	++	+++	+++	-	Andere zoogdieren, broedvogels, ongewervelden, amfibieën
Patrijs	-	-	++	+++	-	Ongewervelden, kleine zoogdieren, amfibieën, akkervogels
Steenuil	-	+	++	+++	-	Zoogdieren (muizen), ongewervelden, andere broedvogels
Vleermuizen	+++	++	+++	+	++	Broedvogels, ongewervelden

In de komende paragrafen zijn per biotoop benoemd welke de maatregelen gunstig zijn voor een brede variatie aan plant- en diersoorten. Na het benoemen van de gidssoorten van de biotoop, worden de relevante maatregelen voor biotoop en gidssoorten beschreven. In Bijlage B zijn alle maatregelen samengevat in een tabel met welke partijen kunnen bijdragen aan welke maatregel. In Bijlage C is in de Handreiking Natuurinclusief bouwen en ontwikkelen een puntensysteem met maatregelen voor nieuwbouw van woningen en bedrijven opgenomen. Aan het einde van dit hoofdstuk is tenslotte ook een kaart per gidssoort met maatregelen en verbindingen opgenomen.

4.2 Bebouwd gebied

Onder bebouwd gebied worden gazons, parken, sportterreinen, schoolpleinen, woonwijken en overige gebouwen binnen de bebouwde kom bedoeld. Hier zetten we vooral in op de aanpak van knelpunten zoals een tekort aan nest- of verblijfplaatsen, foerageergebied en een groene structuur binnen de bebouwde kom. Ook willen we dat bij de aanleg van nieuwe woonwijken gebruik wordt gemaakt van de Handreiking Natuurinclusief bouwen en ontwikkelen (Bijlage C).

Afbeelding 4.2 | Gidssoorten bebouwd gebied.

De maatregelen voor dit biotoop richten zich daarom op zowel gebouwen als openbaar groen, zodat geschikt leefgebied wordt aangeboden aan de volgende gidssoorten:

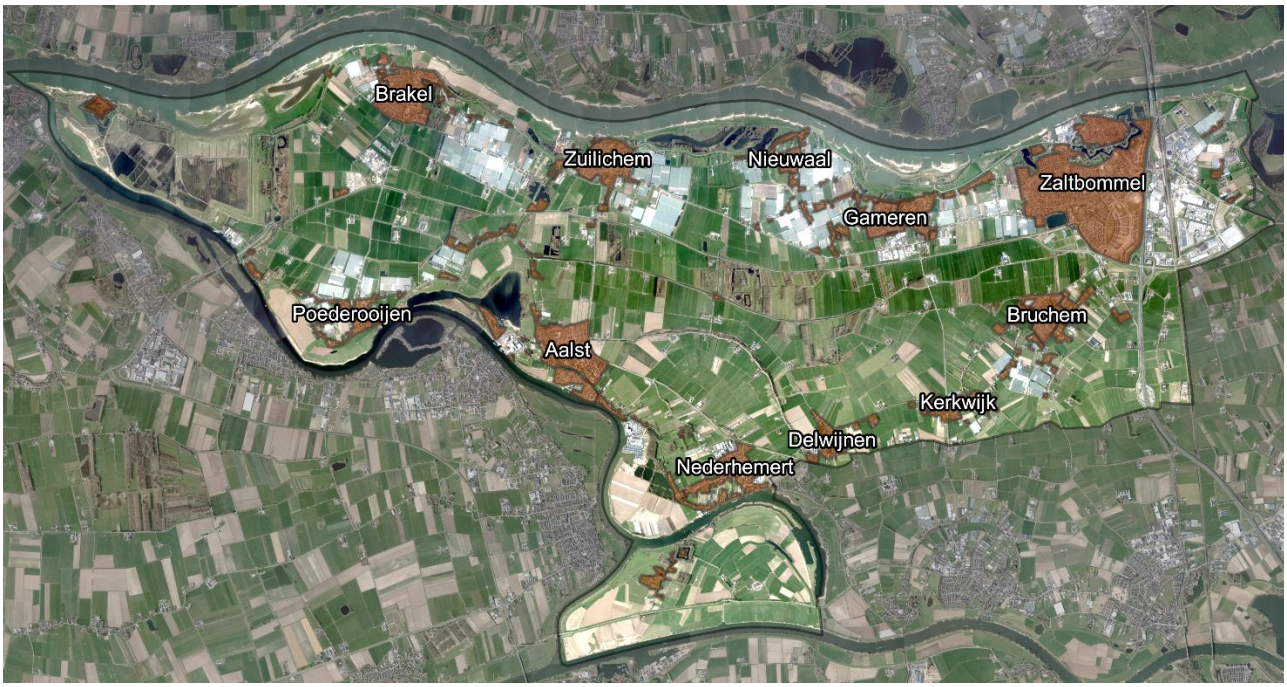
Vleermuizen kunnen worden onderverdeeld in gebouw- en boombewonende soorten. Voor beide groepen geldt dat binnen Zaltbommel wordt ingezet op het verbeteren van vliegroutes en foerageergebied door bijvoorbeeld de aanplant van inheemse bomen en struiken. Qua verblijfplaatsen willen wij meer vleermuiskasten ophangen en natuurvriendelijk bouwen bij nieuwbouwprojecten stimuleren.

Het kwetteren en tsjilpen van **huismussen** is onmisbaar binnen een woonwijk. Wij richten ons daarom op het vergroenen van woonwijken zodat geschikt foerageergebied ontstaat. Het aspect nestplaatsen wordt aangepakt door nestruimtes te creëren bij natuurinclusief bouwen of nestkasten op te hangen.

De **gierzwaluw** is voornamelijk in het luchtruim te vinden, op zoek naar vliegende insecten. Omdat gierzwaluwen in gebouwen nestelen, is deze vogelsoort sterk van ons afhankelijk. Met behulp van natuurinclusief bouwen of het aanbieden van inbouwkasten zorgen we ervoor dat gierzwaluwen kunnen nestelen in de woonkernen.

Egels zijn afhankelijk van de inrichting van woonwijken, tuinen en openbaar groen binnen de gemeente. De maatregelen voor deze soort richten zich daarom op het aanbieden van verbinding, voedsel en schuilplaatsen.

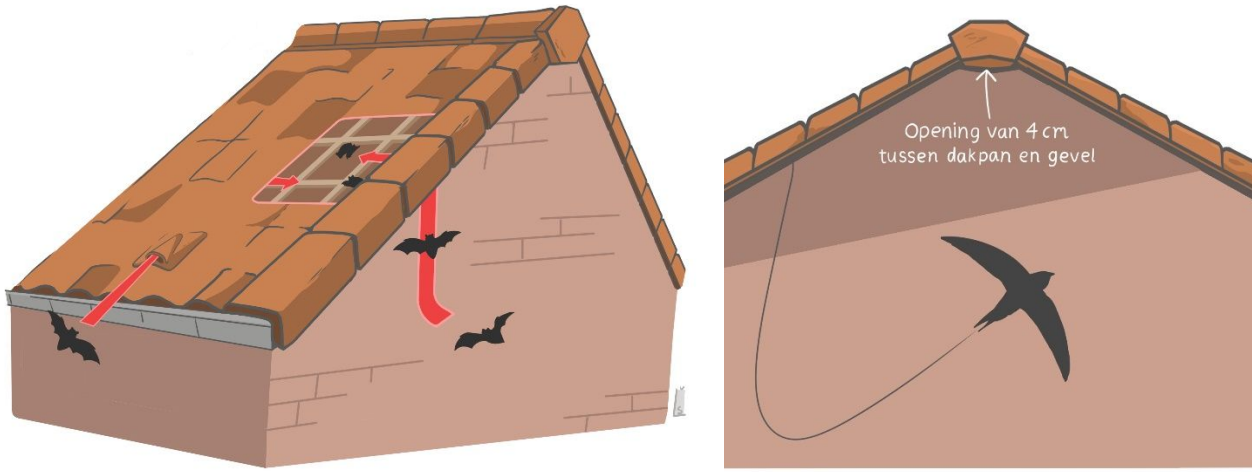
Wegens de toenemende verstedelijking is het van extra groot belang dat we voldoende voedsel, waardplanten en schuilplekken voor **bestuivende insecten** blijven aanbieden. Daarom willen we op zo veel mogelijk locaties natuurvriendelijk maaibeheer hanteren, kruidenrijke vegetaties inzaaien, dergelijke vegetaties spontaan laten opkomen of schuilplaatsen aanbieden.

Figuur 4.1 | Biotoop 'bewoond gebied' binnen de gemeente Zaltbommel waar maatregelen voor de gidssoorten worden uitgevoerd.

Aanbieden nest- en verblijfplaatsen: natuurvriendelijk bouwen

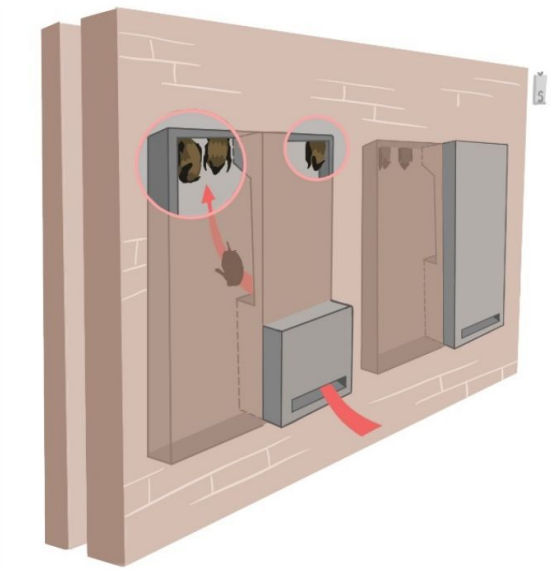
Door middel van een puntensysteem (Bijlage C) stimuleren wij natuurinclusief bouwen bij toekomstige bouwprojecten. Voor bijvoorbeeld vleermuizen, gierzwaluwen en huismussen is het creëren van openingen in gevels of daken van nieuwbouw al voldoende om in nest- en verblijfplaatsen te voorzien. Als alternatief kunnen ook kasten worden ingemetseld die ruimte voor vleermuizen en broedvogels bevatten, hoewel maatwerk altijd de voorkeur heeft en meer punten oplevert bij dit puntensysteem. Samen met ecologen en architecten kan voorafgaand worden afgesproken waar openingen en tussenruimtes voor gebouwbewonende soorten worden gerealiseerd. Ook vinden wij het belangrijk om de buitenruimte rondom deze gebouwen te vergroenen, bijvoorbeeld door inheemse bomen en struiken aan te planten of groene daken te realiseren.

Afbeelding 4.3 | Voorbeeld van een toegankelijk dak door een opening tussen gevel en gevaldakpan te creëren (Bron: Viridis).

Aanbieden nest- en verblijfplaatsen: kasten

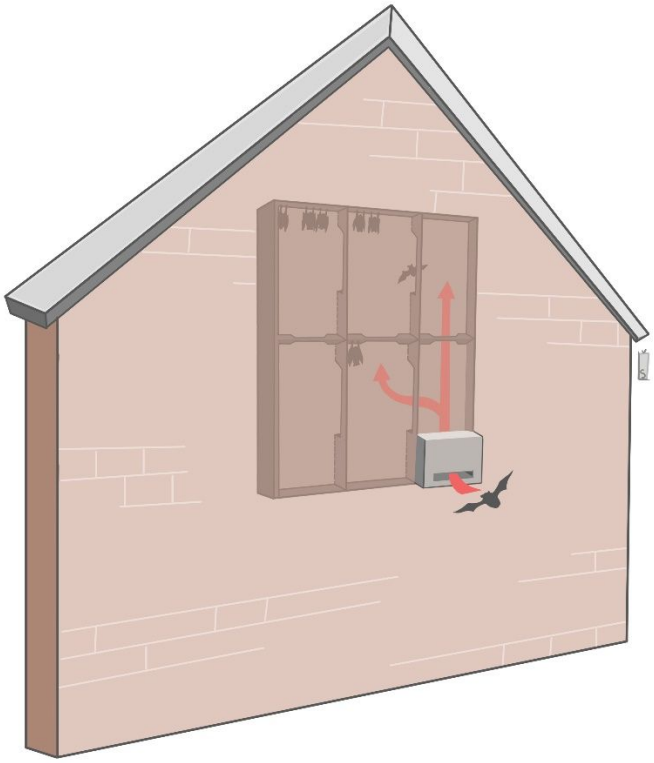
Voor locaties waar geen maatwerk of natuurvriendelijk bouwen mogelijk is, is het ophangen van nestkasten een alternatief. Daarom willen we het ophangen van kasten voor huismus, gierzwaluw, kauw, spreeuw, andere algemene broedvogels, gebouwbewonende vleermuizen en boombewonende vleermuizen verspreid over de woonkernen stimuleren. Afhankelijk van het type kast kunnen hierbij kasten aan zowel bomen als gebouwen worden opgehangen, hierbij wordt gelet op een geschikte aanvliegroute zonder obstakels. Ten slotte geldt dat wij niet alleen in nest- en verblijfplaatsen willen voorzien, maar het ook van belang is om aandacht besteden aan het functioneel habitat eromheen door vergroening te stimuleren.

Afbeelding 4.4 | Vleermuiskasten kunnen worden ingebouwd in de spouwmuur (Bron: Viridis).

Afbeelding 4.5 | Nestkast die zowel door huismus als gierzwaluw kan worden benut (Bron: Vivara Pro).

Afbeelding 4.6 | Schakeling van 6 vleermuiskasten in de spouwmuur (Bron: Viridis).

Natuurvriendelijke tuinen

Niet alleen wij dragen verantwoordelijkheid voor de biodiversiteit, maar ook bewoners beschikken samen over veel grond waarbinnen de biodiversiteit kan worden vergroot. Als gemeente willen wij bewoners meer voorlichten over wat zij kunnen doen voor de biodiversiteit in hun eigen tuin. Tijdens voorlichtingsavonden of via informatiefolders kunnen we bewoners informeren over hoe zij hun tuinen kunnen inrichten voor bestuivende insecten, huismussen, vleermuizen en egels. Bijvoorbeeld over het belang van waardplanten voor vlinders, nestplaatsen voor bijen, schuilplaatsen voor egels, stofbaden voor huismussen en het ophangen van kasten. We kunnen hierbij aanhaken op bewonersinitiatieven zoals het NK tegelwippen, project welkomstbomen voor nieuwe bewoners, het adopteren en beheren van boomspiegels of geveltuinen, of het initiatief Struikrovers, door hierbij meer informatie te verstrekken over het versterken van biodiversiteit.

Afbeelding 4.7 | Een geschikte tuin voor egels met o.a. struiken, bladhopen, egelpoortjes in de schutting en een egelhuisje (Bron: Viridis).

Natuurvriendelijk beheer openbaar groen

Vaak worden parken en gazons netjes onderhouden met een relatief intensief maaibeheer. Om de biodiversiteit te vergroten is het echter van belang om meer natuurvriendelijk maaibeheer uit te voeren. Waar dat mogelijk is, nemen wij ons voor om maximaal tweemaal per jaar en gefaseerd in tijd en ruimte te maaien. Op dit moment onderhouden we een aantal bermen met behulp van ecologisch maaibeheer. Een dergelijk maaibeheer biedt meer beschutting voor bestuivende insecten en diverse grondgebonden diersoorten. Ook blijven hierdoor meer bloeiende planten behouden, waardoor het insecten- en nectaraanbod stijgt voor alle bovengenoemde gidssoorten. De komende tijd willen we ons ecologisch maaibeheer weer opnieuw onder de loep nemen.

Naast het uitvoeren van natuurvriendelijk maaibeheer willen wij nieuwe groenstructuren aanleggen in bestaande woonwijken én nog te bouwen woonwijken (via het puntensysteem). Deze groenstructuren of

faunavoorzieningen kunnen bestaan uit kruidenrijke vegetaties met streekeigen soorten, wadi's, poelen, takkenrillen, houtwallen, zandige steilranden (voor wilde bijen) of bijenhotels. Bij dergelijke voorzieningen kunnen ook informatieborden worden geplaatst om de functie hiervan te verduidelijken. In het lopende project 'Vergroenen speeltuinen' maken we hiermee een begin.

Afbeelding 4.8 | Groene leefomgeving in bebouwd gebied met vleermuiskasten, bijenhotels, takkenrillen, bomenrijen en natuurvriendelijk maaibeheer (Bron: Viridis).

Behoud nest- en verblijfplaatsen bij groenbeheer

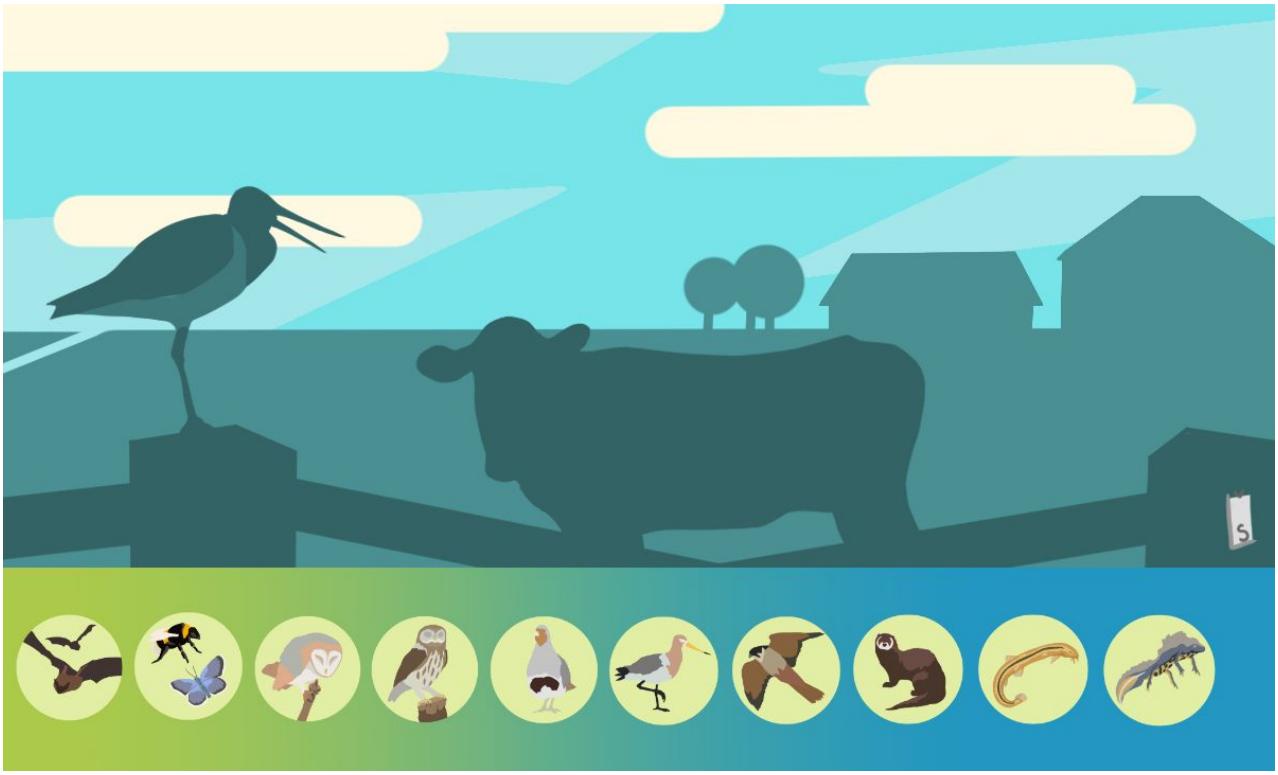
In het groenbeheer van onze gemeente willen we in de toekomst meer erop letten dat belangrijke schuilplaatsen van diersoorten behouden blijven. Voor egels en andere zoogdieren worden daarom zo min mogelijk grote blad- of takkenhopen verwijderd tijdens periodes van langdurige vorst. Voor bomen met holten of loszittend schors geldt dat snoeiwerkzaamheden op minimaal twee meter van de holte worden uitgevoerd zodat eventueel aanwezige vleermuizen niet worden verstoord. Wij nemen ons voor om bovenstaande maatregelen waar mogelijk op te nemen in ons groenbestek.

Groene infrastructuur

Voor grondgebonden soorten als egels, maar ook vliegende soorten als vleermuizen is een groen, aaneengesloten netwerk van groot belang binnen. Hierdoor kunnen diersoorten zich gemakkelijker en veiliger door bewoond gebied verplaatsen. De gemeente zet zich in om een dergelijk groen netwerk aan te leggen door de aanleg van bomen, struiken, watergangen, takkenrillen, houtwallen, stobbenwallen of kruidenrijke vegetaties. Ten behoeve van vleermuizen willen we waar mogelijk ook de straatverlichting op knelpunten en in parken aanpassen naar amberkleurige verlichting zodat vliegroutes kunnen blijven functioneren. Voor soorten als de watervleermuis en libellen kunnen poelen en wadi's worden aangelegd.

4.3 Agrarisch buitengebied

Het agrarisch buitengebied maakt het grootste deel uit van onze gemeente. Daarom liggen hier veel kansen voor de meeste gidssoorten. Dit biotoop kan worden onderverdeeld in akkers, weilanden, boomgaarden, watergangen, dijken en weidevogelgebieden. De maatregelen voor dit biotoop richten zich voornamelijk op het terugbrengen van oude landschapselementen, lijnvormige elementen en het verhogen van de plantendiversiteit. Omdat de gemeente geen agrarisch landschap in beheer heeft, is de samenwerking met agrariërs, particulieren, en waterschap, Rijkswaterstaat en andere terreinbeherende organisaties hierin belangrijk.

Afbeelding 4.9 | Gidssoorten agrarisch buitengebied.

Voor het agrarisch buitengebied gaat de aandacht uit naar de volgende gidssoorten:

In het zuidoosten van de gemeente ligt een weidevogelgebied voor weidevogels als de **grutto**. In de toekomst willen we met agrariërs en agrarische collectieven kijken hoe we het beheer van dit gebied kunnen optimaliseren en verkennen we of er meer kansen zijn voor meer weidevogelgebieden in onze gemeente. Dergelijke kansen liggen bijvoorbeeld in de combinatie met waterberging en de wens om water langer vast te kunnen houden bij droogte.

De tegenwoordig zeldzame **patrijs** is een indicator voor een gezond, biodivers boerenland met een veelzijdigheid aan landschapselementen. Het verdwijnen van landschapselementen vormt daarom een knelpunt voor deze soort. In samenwerking met de VANL De Capreton en Stichting Landschapsbeheer Gelderland hebben wij al stappen gemaakt door patrijzenranden in te zaaien en een werkgroep patrijs op te richten. Aanvullend zoeken we naar kansen om meer leefgebied aan te bieden door bijvoorbeeld de aanleg van patrijzenhagen, steilranden, kruidenrijke vegetaties en wintervoedselakkers aan te leggen waar deze soort kan foerageren, schuilen en nestelen.

Kerkuilen zijn afhankelijk van voldoende nestgelegenheid en voldoende voedselaanbod, voornamelijk bestaande uit muizen. Deze twee aspecten kunnen worden aangeboden met behulp van nestkasten, kruidenrijke vegetaties, uitkijkposten en houtwallen.
De **steenuil** komt veel voor binnen onze gemeente en is sterk gebonden aan kleinschalig landschap met veel groenstructuren. Dit landschap staat onder druk wegens toenemende woningbouw, kassen en bedrijventerreinen. Hiervoor willen we extra groenstructuren realiseren zoals kruidenrijke graslanden, houtwallen, knotwilgenrijen, hoogstamboomgaarden en wintervoedselakkers. De Steenuilenwerkgroep van de Natuurwacht onderhoudt al veel nestkasten. Als gemeente willen wij hier graag aan bijdragen.

Voor de **buizerd, boomvalk, roek, ekster en zwarte kraai** geldt dat de aanleg van geschikt broedbiotoop en foerageergebied ook gunstig is voor veel andere (vogel)soorten. Hiervoor zijn maatregelen zoals het aanleggen van natuurvriendelijke oevers, bomenrijen en kruidenrijke vegetaties van belang.

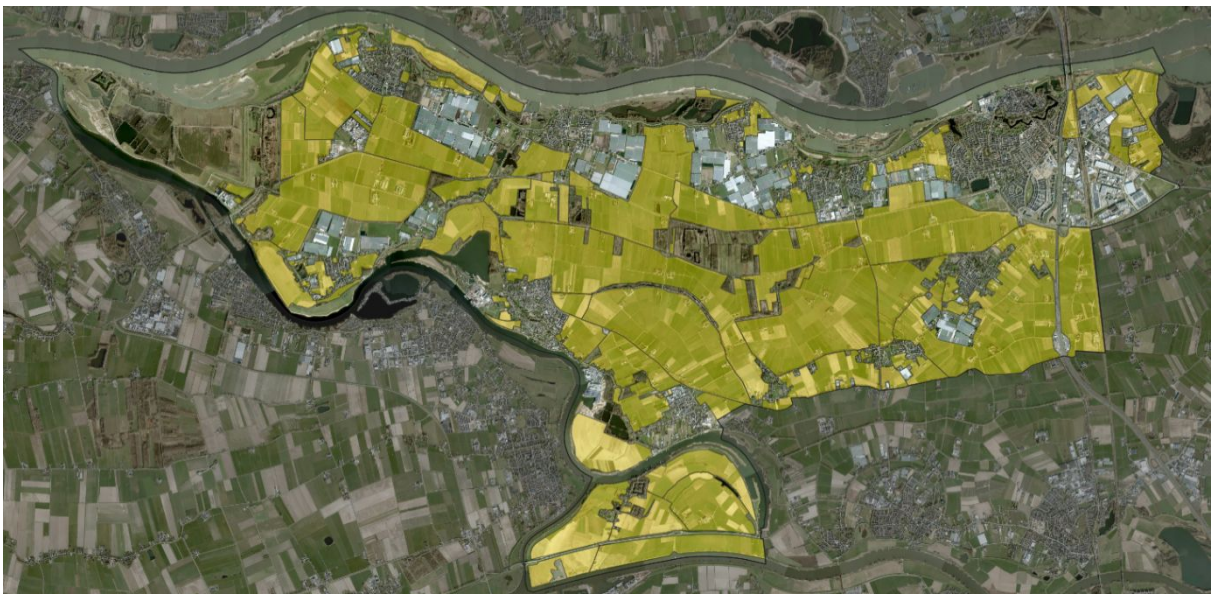
Voor **vleermuizen** willen wij om meer foerageergebied en vliegroutes aanbieden. Hiervoor is de aanplant van lijnvormige structuren langs bermen en creëren van kruidenrijke graslanden van belang.

Kleine marterachtigen zijn erg schuw en bewegen zich voornamelijk langs dichte structuren. Door struikenrijen, houtwallen, takkenrillen en natuurvriendelijke oevers aan te leggen, ontstaan meer mogelijkheden voor kleine marters om zich door het buitengebied te verplaatsen en hier te foerageren.

Kamsalamanders zijn afhankelijk van een kleinschalig halfopen landschap met voldoende geschikt voortplantingswater, overwinteringshabitat en landhabitat. Dergelijke omstandigheden ontstaan door natuurvriendelijk maaibeheer in water én op land, en de aanleg van natuurvriendelijke oevers, poelen, houtwallen en stobbenwallen.

Binnen onze gemeentegrenzen komt de **grote modderkruiper** nog vooral voor in natuurgebieden terwijl het agrarisch landschap, met behulp van maatregelen, ook leefgebied kan vormen. Hiertoe zijn natuurvriendelijk maai-/baggerbeheer, de aanleg van natuurvriendelijke oevers en het verbinden van watergangen belangrijke maatregelen.

Binnen het open agrarisch landschap is het vaak een uitdaging voor **bestuivende insecten** om voldoende nectar, waardplanten en schuilplekken te vinden. Hiervoor kan meer beschutting en nestgelegenheid worden aangeboden in de vorm van knotwilgen, houtwallen, steilranden en natuurvriendelijke oevers. Waardplanten en nectar zijn daarnaast te vinden in kruidenrijke vegetaties, bloemrijke akkerranden en mantel-zoomvegetaties.

Figuur 4.2 | Biotoop 'agrarisch buitengebied' binnen de gemeente Zaltbommel waar maatregelen voor de gidssoorten worden uitgevoerd.

Terugbrengen kleinschalig boerenland

Wij willen meer groenstructuren terug te brengen binnen het agrarisch gebied. Zo zijn hoogstamboomgaarden zonder gebruik van gifstoffen en met een rijke ondergroei steeds zeldzamer geworden, terwijl deze landschapselementen nestplaatsen bieden en haar bloemen en fruit belangrijke voedingsbronnen vormen voor insecten en zoogdieren. Verder kan de aanleg van wintervoedselakkers worden gestimuleerd. Dit zijn met rust gelaten akkers waar jaarrond granen en kruiden blijven staan voor wilde diersoorten. Binnen agrarische natuurvereniging collectieven zijn subsidies voor agrariërs beschikbaar voor het aanleggen van wintervoedselakkers. Als gemeente Zaltbommel willen we de kansen hiervoor samen met onze agrariërs verkennen en waar mogelijk faciliteren en bijdragen in de realisatie hiervan.

Afbeelding 4.10 | Een wintervoedselakker vormt tijdens koude jaargetijden een belangrijke schuilplek en voedingsbron (Bron: Viridis).

Lijnvormige landschapselementen

Een netwerk van lijnvormige landschapselementen zorgt ervoor dat bestuivende insecten, patrijzen, kleine marters en vleermuizen zich beschut door het open landschap kunnen verplaatsen. Daarnaast biedt dit overwinterhabitat voor de o.a. kamsalamander en nestgelegenheid voor broedvogels. Door houtwallen, knotwilgenrijen, takkenrillen, patrijzenhagen en keverbanken aan te leggen, wordt meer structuur aangebracht in ons landschap. Afgestemd op de locatie hierbij soorten als bijvoorbeeld de eenstijlige meidoorn, sleedoorn, gewone vogelkers, zwarte els, veldesdoorn, wilde lijsterbes, gladde iep, zomereik, hazelaar etc. worden aangeplant. Waar de ruimte dat toelaat, willen we de aanleg van mantel- zoomvegetaties stimuleren. Dit zijn bosranden met een geleidelijke overgang van een hoge naar een lage vegetatie. Wij willen de kansen voor bovenstaande maatregelen verkennen in samenwerking met natuurbeheerders, werkgroepen (patrijs, steenuil, vleermuizen, marterachtigen), agrariërs en de agrarische natuurvereniging.

Afbeelding 4.11 | Kleinschalig boerenland met knotwilgen, takkenrillen, poelen, bloemrijke akkerranden, steenuilkasten en een afwisselende landbouw (Bron: Viridis).

Kruidenrijke graslanden

Wij willen op kansrijke locaties in ons eigendom en beheer Engels raaigrasvegetaties “vervangen” door kruidenrijk grasland door ecologisch maaibeheer. Bijvoorbeeld het realiseren van meer ruige overhoekjes, bloemrijke akkerranden. Maar ook hele percelen waar wordt ingezet op een kruidenrijke vegetatie. Op sommige locaties passen we momenteel een ecologisch maaibeheer toe (minder klepelen, maaien en afvoeren, uitstellen maaironde). Hierdoor vinden bestuivende insecten meer nectar, schuilplaatsen en waardplanten. Voor bestuivers is het van belang dat er zo veel mogelijk gebiedseigen soorten aanwezig zijn. In volgorde van voorkeur willen we dit doel bereiken door een natuurlijke ontwikkeling vanuit de reeds aanwezige zaadbank, het inbrengen van maaisel afkomstig van kruidenrijke percelen uit de directe omgeving of door het inzaaien met een biologisch (gifvrij) zaadmengsel van een inheemse zadenkweker. Hierbij geldt dat het spontaan laten opkomen van vegetatie uit de zaadbank het meeste bijdraagt aan de lokale flora en fauna. Deze kruidenrijke graslanden kunnen ook beweid worden. Kruidenrijke graslanden vormen foerageergebied voor vrijwel alle andere gidssoorten wegens het grotere aantal aantal planten, insecten en muizen.

Speciaal voor de grutto willen we kijken naar extra locaties voor de aanleg van plas-dras weilanden. Dit zijn percelen waar de grondwaterstand wordt verhoogd waardoor grutto’s makkelijker wormen kunnen vinden. Daarnaast wordt hier tussen 1 april en 1 juni geen bemesting of beweiding uitgevoerd. De gemeente beschikt zelf niet over geschikte locaties waar dit beheer kan worden toegepast, maar wil faciliteren in het overleg met

boeren en waterschappen hiervoor. Een bijkomend voordeel is dat dit ook kan bijdragen aan waterberging en het langer vasthouden van water voor droge tijden in het kader van klimaatadaptatie.

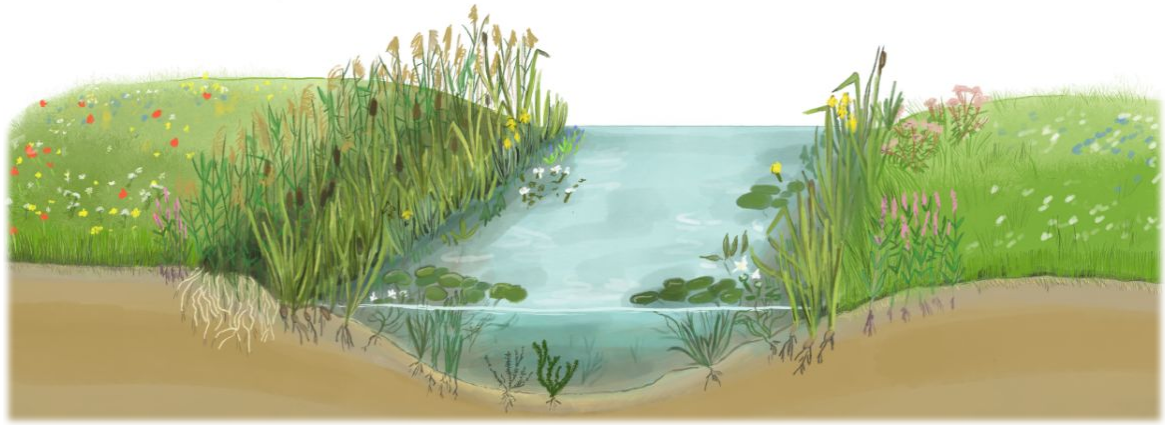
Afbeelding 4.12 | Kruidenrijk zaaimengsel van Cruydt-Hoeck voor bestuivende insecten en weidevogels (Bron: Cruydt-Hoeck).

Aangepast maaibeheer

Een gevarieerd maaibeheer op de juiste tijdstippen is van groot belang voor grutto's en patrijzen voor de kuikens, het insectenaanbod en een variatie aan vegetatiehoogten om in te nestelen. Wij vinden het daarom belangrijk dat in weidevogelgebieden minder bemest wordt en pas na 1 juli gefaseerd gemaaid wordt. Gefaseerd maaien houdt in dat het perceel van binnen naar buiten gemaaid wordt, zodat eventueel aanwezige dieren de kans krijgen om naar de randen te vluchten naar bij voorkeur een brede rand met kruidenrijke vegetatie. Waar mogelijk willen we dit als gemeente stimuleren of faciliteren.

Aquatisch habitat

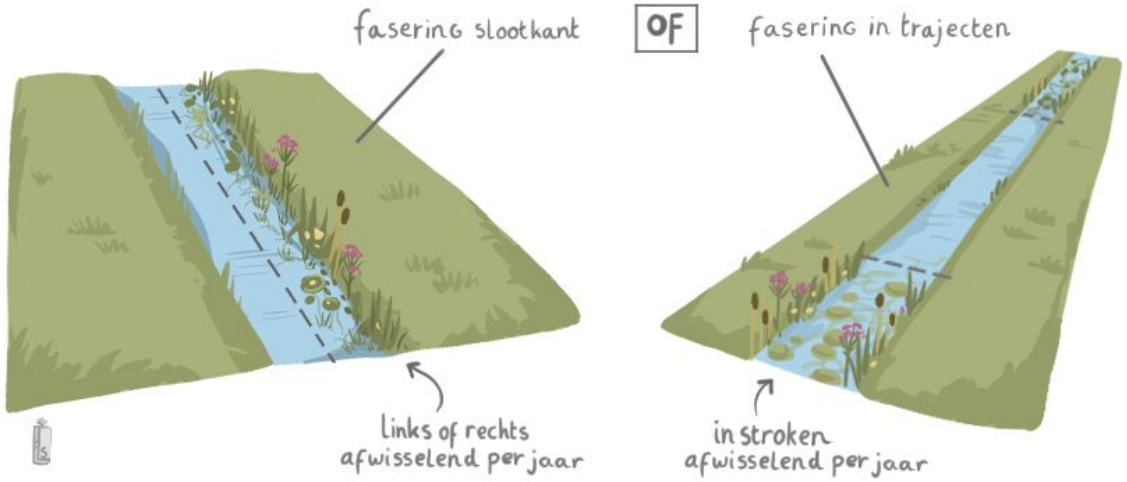
Tegenwoordig is de hoogste biodiversiteit binnen het boerenland voornamelijk in en langs sloten te vinden. Zeker Zaltbommel een waternatuurrijke gemeente. Wij willen daarom de aquatische habitats verbeteren door meer natuurvriendelijke oevers en poelen aan te leggen. De kansen hiervoor willen we in samenwerking met de provincie, waterschap, agrariërs en particulieren verkennen. Vanuit het Waterschap en provincie zijn hiervoor soms subsidies beschikbaar. Bij natuurvriendelijke oevers biedt de bredere oeverzone meer ruimte aan oever- en waterplanten – wat goed is voor grote modderkruiper, kamsalamander, bestuivende insecten en libellen en daarmee boomvalk. Daarnaast wordt hiermee de waterkwaliteit en waterberging verhoogd. Poelen kunnen worden aangelegd volgens het advies van RAVON, waardoor voortplantingswater voor de kamsalamander en andere amfibieën ontstaat. Deze landschapselementen zijn daarnaast erg waardevol voor andere watergebonden soorten zoals waterkevers en libellen. Momenteel hebben we hiervoor als gemeente een project lopen voor het oprichten van een poelenwerkgroep voor de Bommelerwaard.

Afbeelding 4.13 | Een natuurvriendelijke oever met ruimte voor water- en oeverplanten (Bron: Viridis).

Gefaseerd groenonderhoud

Ook buiten de bebouwde kom is het belangrijk dat het groenonderhoud is toegespitst op lokale fauna. Naast een ecologisch maaibeheer op het land draagt gefaseerd maaibeheer in het water ook bij aan de biodiversiteit. Gidssoorten zoals de grote modderkruiper en kamsalamander zijn voor hun veiligheid en voortplanting afhankelijk van waterplanten. In samenwerking met agrariërs en waterbeheerders willen we stimuleren in watergangen zo veel mogelijk gefaseerd te maaien. Het uitgangspunt is hierbij om 30-50% van een watergang over te slaan en pas in het volgende jaar te maaien.

Afbeelding 4.14 | Voorbeeld van gefaseerd maaibeheer in een watergang (Bron: Viridis).

Eerder werd de aanplant van knotwilgen al benoemd, maar het gefaseerd knotten van deze bomen is ook erg belangrijk voor steenuilen en bestuivende insecten. Door de helft van de knotwilgen over te slaan en pas volgend jaar te snoeien, worden minder steenuilen verstoord en blijft meer nectar aanwezig voor wilde bijen en andere insecten. Wij willen dit opnemen in ons groenbestek en dit verkennen of we dit meer in samenwerking met natuurwerkgroepen of agrariërs kunnen doen.

Afbeelding 4.15 | Gefaseerd gesnoeide wilgenlaan (Foto: Nature Today, Menno Reemers).

Nestkasten

Voor kerkuilen en steenuilen zijn nestkasten ontworpen waarin beide soorten kunnen nestelen en uitrusten. In samenwerking met agrariërs, vrijwilligers of particulieren willen wij deze kasten verspreid binnen het agrarisch landschap op te hangen. Dit doen we onder andere samen met de steenuilenwerkgroepen van de Natuurwacht Bommelerwaard. De steenuilenwerkgroep heeft in onze gemeente al veel kasten opgehangen en in beheer. Voor deze locaties geldt dat wij willen ook willen inzetten op de functionele omgeving rondom deze kasten, zoals de realisatie van meer groenstructuren of kruidenrijke vegetaties.

Afbeelding 4.16 | UK KE 01 Nestkast voor de kerkuil (Bron: Vivara).

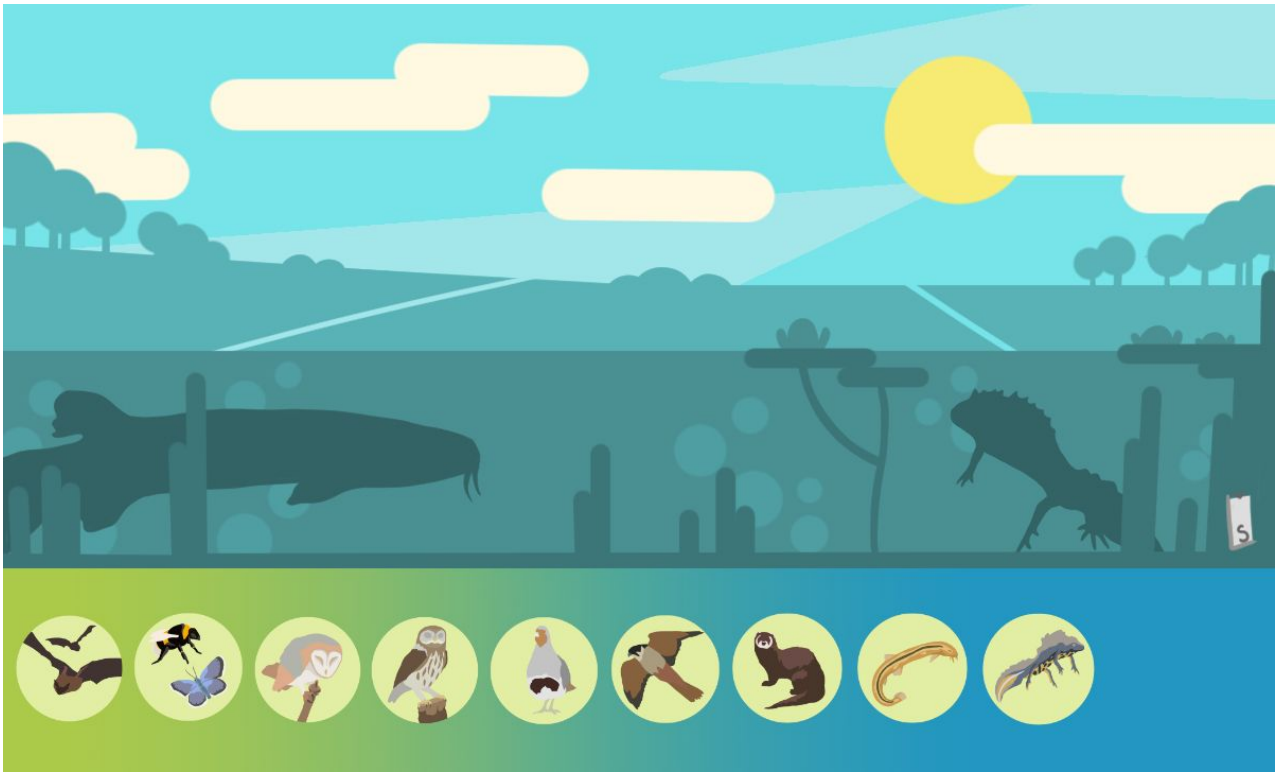
Afbeelding 4.17 | Steenuilenkast STONE voor de steenuil (Bron: Vogelbescherming).

Strategische indeling

Gemeente Zaltbommel is zich ervan bewust dat niet alle maatregelen overal even wenselijk zijn. Zo kan het plaatsen van een bomenrij in een weidevogelgebied ervoor zorgen dat predatoren gemakkelijker bij de kuikens kunnen komen. Dergelijke situaties worden voorkomen door een strategische indeling te maken tussen weidevogelgebied en percelen met maatregelen voor andere soorten. Ook houden we rekening met het behouden van het waardevol open komlandschap en de open schootsvelden en inundatievlakte van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Hier willen we bijvoorbeeld geen hoge bomenrijen aangeplant voor kraaien en roofvogels om verdichting van het landschap te voorkomen.

4.4 Natuurgebieden

In de Bommelerwaard liggen verscheidene natuurgebieden met (vochtige) bossen, hooilanden, ruige vegetaties, plassen en uiterwaarden. Hier is veel leefgebied beschikbaar voor flora en fauna. Maar er kunnen nog steeds maatregelen worden genomen ter versterking van de kwaliteit hiervan, zoals de aanleg van meer voortplantingswater, schuilplekken en natuurvriendelijke overgangssituaties voor foerageren en schuilmogelijkheden. Zelf heeft Gemeente Zaltbommel in verhouding weinig natuurgebieden in eigendom of beheer (o.a. Kloosterwiel, Bruchems Bos en Achterdijk), maar we gaan graag de samenwerking aan met terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer, waterschap en particulieren. Verder kunnen we maatregelen uitvoeren in onze eigen bermen en terreinen die aan dergelijke natuurgebieden grenzen.

Afbeelding 4.18 | Gidssoorten natuurgebieden.

Bij deze eventuele samenwerking willen we ons richten op de onderstaande maatregelen voor de volgende gidssoorten:

Binnen (kruidenrijke) graslanden en uiterwaarden liggen voldoende kansen om meer nestgelegenheid en voedselaanbod voor de **patrijs** te creëren. Deze twee aspecten kunnen worden gerealiseerd door ecologisch maaibeheer en de aanleg van groenstructuren.

Hoewel de **kerkuil** voornamelijk in boerenerven met nestkasten broedt, vormen de natuurgebieden daarbuiten een belangrijk foerageergebied voor deze soort. Samen met terreinbeheerders willen wij daarom maatregelen stimuleren die het aantal prooidieren hier doet groeien.

Voor de **steenuil** geldt dat extra groenstructuren binnen graslanden en uiterwaarden kunnen worden aangelegd om dit tot een kleinschaliger landschap te maken. Daarnaast zoeken we naar mogelijkheden om nestkasten in natuurgebieden op te hangen.

Binnen de wat meer open natuurgebieden liggen kansen om meer broedgelegenheid te creëren voor **buizerd, boomvalk, roek, ekster en zwarte kraai.** Foerageergebied kan worden gerealiseerd door middel van ecologisch maaibeheer en het aanleggen van groenblauwe structuren zoals natuurvriendelijke oevers.

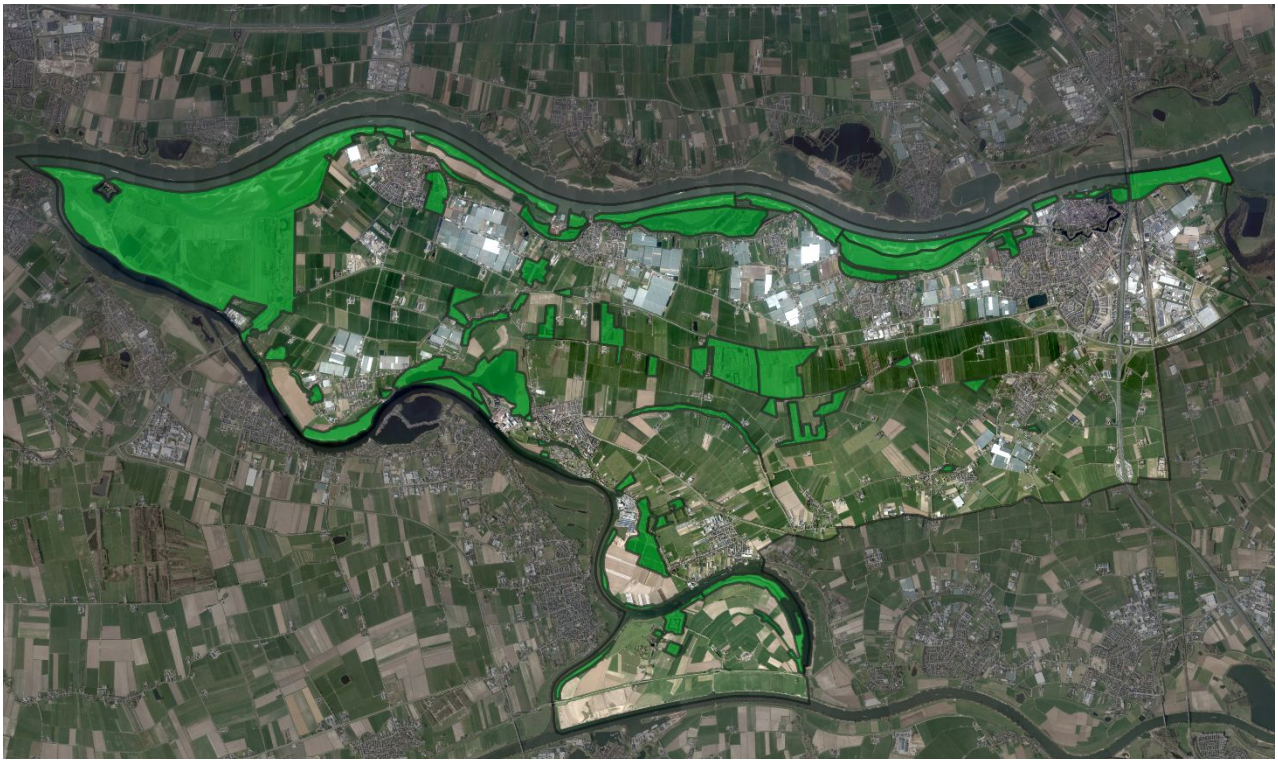
Maatregelen voor **vleermuizen** zijn locatieafhankelijk. In open landschap kunnen lijnvormige structuren worden aangelegd als vliegroute, terwijl in gesloten landschap kasten kunnen worden opgehangen of mantel-zoomvegetaties kunnen worden aangelegd als foerageergebied.

In open natuurgebieden liggen voor **kleine marterachtigen** kansen om houtwallen, mantel- zoomvegetaties, stobbenwallen en natuurvriendelijke oevers aan te leggen voor dekking en foerageermogelijkheden.

Binnen de Bommelerwaard worden **kamsalamanders** voornamelijk waargenomen in halfopen natuurgebieden. Ook in de wat meer open natuurgebieden kan geschikt leefgebied worden gerealiseerd door natuurvriendelijk maaibeheer van oevers én op land en de aanleg van natuurvriendelijke oevers, amfibieënpoelen, houtwallen en stobbenwallen.

Grote modderkruipers zijn afhankelijk van plantenrijke en verlandende wateren. Binnen waterrijke natuurgebieden is het daarom belangrijk zo veel mogelijk ecologisch maaibeheer in water én op land uit te voeren – en kunnen daarnaast natuurvriendelijke oevers worden aangelegd.

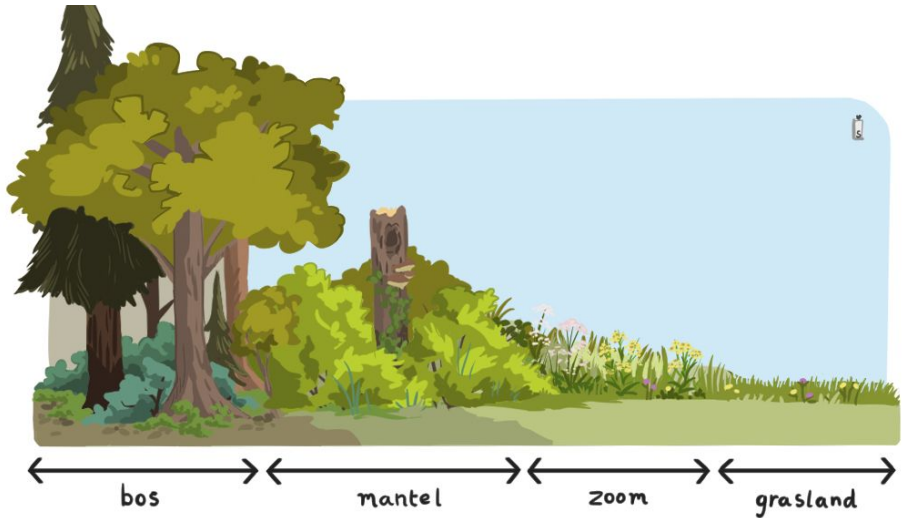
De graslanden en uiterwaarden in de Bommelerwaard vormen belangrijke ‘’eilanden’’ waarbinnen **bestuivende insecten** eitjes leggen, schuilen en foerageren. Aan deze drie aspecten kan extra aandacht worden besteed door de aanleg van mantel- zoomvegetaties, natuurvriendelijke oevers, houtwallen, steilranden, stobbenwallen en kruidenrijke graslanden.

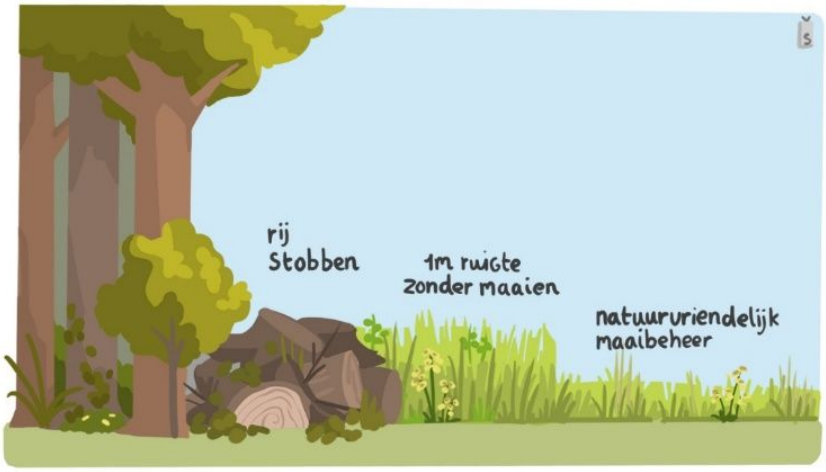
Figuur 4.3 | Biotoop ‘natuurgebied’ binnen de gemeente Zaltbommel waar maatregelen voor de gidssoorten worden uitgevoerd.

Bosranden

Binnen enkele natuurgebieden kan in samenwerking met terreinbeherende organisaties naar mogelijkheden worden gezocht om meer mantel-zoomvegetatie aan te leggen. Dit is een natuurlijke overgangssituatie van bos naar grasland, waarbij de mantel uit struiken of lagen bomen bestaat en de zoom bestaat uit een minder intensief gemaaide strook ruigtekruiden. Deze biodiverse bosrand biedt schuil-, voedsel- en nestmogelijkheden voor allerlei diersoorten. Indien er gebrek aan ruimte is, kan de mantelvegetatie ook worden vervangen door een smallere stobbenwal.

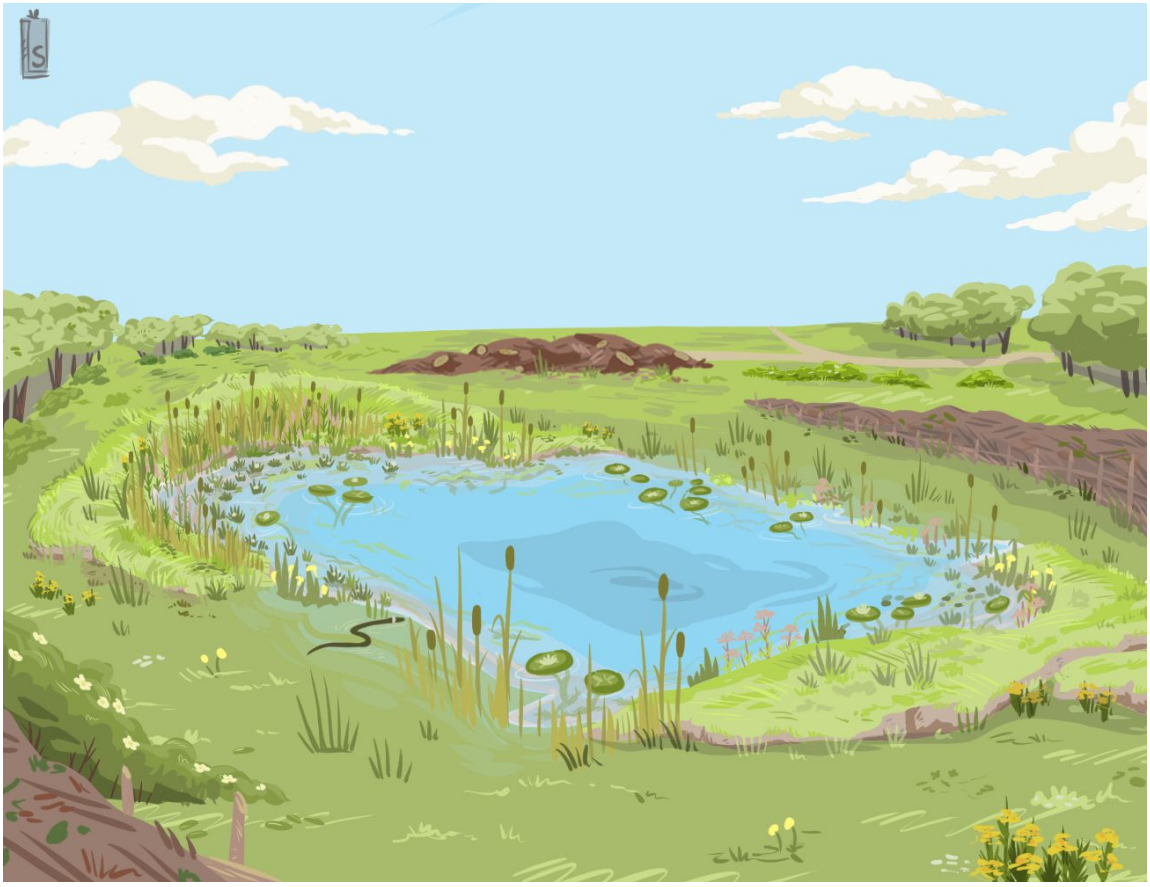
Afbeelding 4.19 | Een mantel- zoomvegetatie (Bron: Viridis).

Afbeelding 4.20 | Een nabootsing van een mantel- zoomvegetatie waarbij de struikzone is vervangen door een stobbenwal (Bron: Viridis).

Aquatische maatregelen

Wij willen samen met terreinbeheerders, werkgroepen en waterschappen het aquatisch habitat of waterbiotopen binnen natuurgebieden te verbeteren door de aanleg van natuurvriendelijke oevers en amfibieënpoelen. Deze twee maatregelen bieden geschikte, plantenrijke locaties voor de eiafzet van de kamsalamander en diverse andere waterdieren. Aanvullend is de aanleg van natuurvriendelijke oevers en stobbenwallen rondom poelen een goede maatregel zodat amfibieën hierin kunnen schuilen of overwinteren. Speciaal voor de grote modderkruiper en ander onderwaterleven kan dood (wilgen)hout in het water worden geplaatst als schuil- en foerageermogelijkheid. Aanvullend kan het waterpeil worden aangepast ten behoeve van de grote modderkruiper. Dat wil zeggen: hoog in de winter en laag in de zomer.

Afbeelding 4.21 | Een amfibieënpoel met daaromheen schuilmogelijkheden voor de kamsalamander (Bron: Viridis).

Afbeelding 4.22 | Dood hout in water (Bron: Ark Natuurontwikkeling).

Aanvullingen natuurbeheer

Aanvullende natuurbeheermaatregelen die kunnen bijdragen aan de biodiversiteit zijn het zoveel mogelijk behouden van klimop en dood hout in bosschages en in jonge bossen door bijvoorbeeld bomen te ringen. Natuurbeheer is een grote uitdaging binnen Nederland, daarom willen we terreinbeheerders hierbij ondersteunen. In samenwerking met terreinbeherende organisaties streven wij naar een op elkaar aansluitend, natuurvriendelijk, gefaseerd maai- en baggerbeheer op het juiste tijdstip en de juiste plek.

Afwisselend halfopen landschap

Binnen enkele natuurgebieden met een open landschap, zoals de uiterwaarden, zoeken we naar kansen voor de aanleg van lijnvormige groenstructuren als schuilmogelijkheden, nestgelegenheid en vliegroutes (voor vleermuizen). Denk aan landschapselementen als takkenrillen, stobbenwallen, patrijzenhagen, houtwallen en bomenrijen. Hierbij houden we rekening met weidevogels door bovenstaande elementen niet langs weidevogelgebieden aan te leggen.

Afbeelding 4.23 | Stobbenwal in een natuurgebied (Bron: Viridis).

Nestkasten

Binnen onze gemeente zijn door de uilenwerkgroep en natuurbeheerders al op diverse locaties nestkasten voor de kerkuil en steenuil geplaatst in natuurgebieden met uiterwaarden of kruidenrijke graslanden. In samenwerking met deze partijen gaan we zoek naar aanvullende locaties óf kijken we hoe we de functionele leefomgeving rondom bestaande nestkasten kunnen verbeteren. Daarnaast willen we kijken of we hommelkasten en steilranden kunnen plaatsen/realiseren nabij kruidenrijke vegetaties op rustige locaties. Ook kunnen in bosschages afwisselend bolle en platte vleermuiskasten worden opgehangen als zomer- of paarverblijfplaats voor vleermuizen als de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, franjestaart en gewone grootoorvleermuis.

Afbeelding 4.24| Steenuilenkast in een natuurgebied (Bron: Viridis).

4.5 Bedrijventerreinen en kassengebied

Binnen de Bommelerwaard liggen verscheidene kassen- en bedrijventerreinen, of braakliggende terreinen waar kansen liggen om de biodiversiteit te versterken. Dit klinkt misschien tegenstrijdig omdat de aanleg van een bedrijventerrein of kas niet gepaard gaat met een toename aan biodiversiteit, maar met behulp van het eerder genoemde puntensysteem (Bijlage C) kunnen we voor nieuwe bedrijventerreinen meer kansen pakken voor een natuurinclusieve ontwikkeling op gebouwniveau, het bedrijventerrein zelf en de landschappelijke inpassing. Maar ook voor bestaande bedrijventerreinen zijn er nog volop kansen. Zo wordt in de bedrijventerreinen van Wildeman al ingezet op vergroening via het project Pluktuin en Waterrijk en willen we dit graag verbreden naar andere bedrijventerreinen. Dat geldt ook voor de kassengebieden in onze gemeente. Hiervoor zijn stroken landschappelijke inpassing gerealiseerd waarvan de biodiversiteit versterkt kan worden en waarvoor ook een verkennende pilot heeft plaatsgevonden. Dit willen we graag verder met de tuinders oppakken.

Afbeelding 4.25 | Gidssoorten Bedrijventerreinen en kassengebied.

De onderstaande maatregelen hebben betrekking tot de gidssoorten in bedrijventerreinen en het kassengebied:

Voor de **buizerd, boomvalk, roek, ekster en zwarte kraai** kunnen boom- of struikenrijen worden aangeplant om in te nestelen. Waar de ruimte dat toelaat, kunnen voor deze soorten ruige overhoekjes met vegetatie worden gerealiseerd (of behouden) en natuurvriendelijke oevers (voor bijv. de boomvalk) worden aangelegd.

Bij de aanleg van een bedrijventerrein kunnen ook nestplaatsen worden ingebouwd voor de **gierzwaluw** en **huismus**. Van belang is dat hierbij ook aandacht is voor de aanleg van een geschikte leefomgeving om te schuilen of foerageren.

Het vergroenen van bedrijventerreinen en kassengebieden biedt foerageergebied en vliegroutes voor **vleermuizen.** Deze twee aspecten kunnen worden gerealiseerd door bomenrijen aan te planten, kruidenrijke randen in te zaaien en gefaseerd te maaien. Ook kunnen verblijfplaatsen voor vleermuizen gerealiseerd.

Met voldoende hoge vegetatie en schuilmogelijkheden kunnen bedrijventerreinen en kassengebieden een goede verbinding of geschikt leefgebied vormen voor **kleine marters**. Door ecologisch maaibeheer en de aanleg van bomenrijen, struiklagen of natuurvriendelijke oevers ontstaan mogelijkheden voor kleine marters om te schuilen, foerageren en zich voort te planten.

De bedrijventerreinen en kassengebieden binnen Zaltbommel grenzen vaak aan woonkernen waar **egels** voorkomen. Om het leefgebied van deze zoogdiersoort te vergroten, is het goed om ecologisch maaibeheer toe te passen en stobbenwallen, takkenrillen of bosschages aan te leggen.

Bij dit biotoop zal niet gauw aan de **grote modderkruiper** worden gedacht, maar deze beschermde soort komt binnen Zaltbommel ook voor in sloten tussen kassen en bedrijventerreinen. Wij willen daarom het ecologisch beheer van deze wateren en waar mogelijk de aanleg van natuurvriendelijke oevers binnen dit biotoop stimuleren. Hierdoor ontstaat verbinding met het buitengebied waar deze soort voorkomt.

Tegenwoordig is er steeds meer aandacht voor **bestuivende insecten** op bedrijventerreinen en in kassengebieden. Ook in onze gemeente liggen hier kansen voor meer waardplanten, nectarplanten en schuilplaatsen. Bijvoorbeeld door het inzaaien van kruidenrijke vegetaties, de aanplant van bomen en het realiseren van steilranden, bijenhotels of hommelkasten.

Figuur 4.4 | Biotoop 'bedrijventerreinen en kassengebied' binnen de gemeente Zaltbommel waar maatregelen voor de gidssoorten worden uitgevoerd.

Verlichting

Bedrijventerreinen zijn 's nachts vaak verlicht. Om ervoor te zorgen dat nachtactieve dieren zoals vleermuizen zich door dit biotoop kunnen verplaatsen, willen we verkennen of we felle straatverlichting zo veel mogelijk kunnen vervangen door amberkleurige verlichting. Vleermuizen ondervinden minder hinder van dit type verlichting. Tegelijkertijd moet wel de veiligheid op de terreinen worden gewaarborgd.
Ook willen we op termijn met tuinders de mogelijkheden om lichtvervuiling door kassen te verminderen verkennen, bijvoorbeeld door het afschermen van verlichting door een bomenrij.

Tijdelijke natuur

Braakliggende terreinen maken ook een deel uit van dit biotoop. Hier kan de biodiversiteit tijdelijk worden verhoogd. Op terreinen waar nog niet gestart is met de bouw, wordt vaak een intensief beheer toegepast om te voorkomen dat beschermde (pioniers)soorten zich hier gaan vestigen en het project vertragen. De gemeente wil 'Tijdelijk natuur' stimuleren door terreinbeheerders te infomeren over de mogelijkheden om braakliggende terreinen naar tijdelijke natuur om te vormen. Deze 'tijdelijke natuur'gebieden worden zo min mogelijk beheerd en bieden hiermee tijdelijk kansen voor planten, insecten, weidevogels en diverse andere pioniersoorten. Hiervoor wordt door de provincie een ontheffing verleend waarmee terreinbeheerders beschermde flora en fauna mogen verwijderen wanneer de uiteindelijke bouwwerkzaamheden van start gaan. Het substraat van de terreinen met tijdelijke natuur kan voorafgaand aan de werkzaamheden verzameld worden en gebruikt worden op bijvoorbeeld het (platte) dak van de nieuwbouw. Een dergelijk bruin dak kan vervolgens dezelfde natuurwaarden bieden als het terrein van de tijdelijke natuur.

Natuurinclusief bouwen

Grote gebouwen binnen bedrijventerreinen bieden nog veel kansen voor maatregelen om de biodiversiteit te verhogen. Een maatregel uit de Handreiking Natuurinclusief bouwen en tonwikkelen is de aanleg van natuurdaken met een kruidenrijke vegetatie. Voorwaarde is wel dat de daken sterk genoeg zijn om het gewicht te dragen. Op stevige dakconstructies kunnen zelfs bomen worden aangeplant. Dergelijke groene daken zijn goed voor bestuivende insecten en libellen, maar ook als nestgelegenheid voor broedvogels als de visdief, kleine mantelmeeuw, zwarte roodstaart en scholekster. Bij bouwprojecten kan worden bepaald waar ruimte beschikbaar wordt gemaakt voor bijvoorbeeld vleermuizen en broedvogels. Aan gevels kunnen ten slotte klimplanten als hop of klimop worden bevestigd als extra isolatie, voedselaanbod en nestgelegenheid.

Afbeelding 4.26 | Groene kruidenrijke daken op een plat dak met bijenhotels, takkenrillen en steilranden (Bron: Viridis).

Lijnvormige elementen

Er liggen kansen om meer groene dekkende groenstructuren binnen bedrijventerreinen aan te leggen, denk aan: bomenrijen, houtwallen, takkenrillen en stobbenwallen. Hiervoor worden bij voorkeur inheemse soorten gebruikt zoals: eenstijlige meidoorn, sleedoorn, gewone vogelkers, zwarte els, veldesdoorn, ect. afhankelijke van de locatie en niet in homogene aanplant maar juist als combinatie van diverse soorten. Deze afwisseling in nestgelegenheid, bloeitijden en voedselvoorziening komen de biodiversiteit ten goede. Wanneer deze bomen zijn uitgegroeid, ontstaat meer schaduw en nestgelegenheid voor allerlei broedvogels. De takkenrillen en houtwallen bieden belangrijke schuilplaatsen voor diersoorten als kleine marters, egels en amfibieën. Als nestgelegenheid voor wilde bijen kunnen steilranden op zonbeschenen locaties worden aangelegd.

Aquatisch habitat

Waar de ruimte dat toelaat, stimuleren we de aanleg van natuurvriendelijke oevers of wadi's binnen bedrijventerreinen en het kassenlandschap. Op deze oevers neemt het aantal oever- en waterplanten toe, waarvan soorten als de grote modderkruiper, andere vissen, amfibieën en libellenlarven profiteren. Zeker in het kassenlandschap is de waterhabitat belangrijk, omdat kassen vaak door sloten worden omringd en hier vaak weinig ruimte is voor andere maatregelen op het terrein.

Maaibeheer

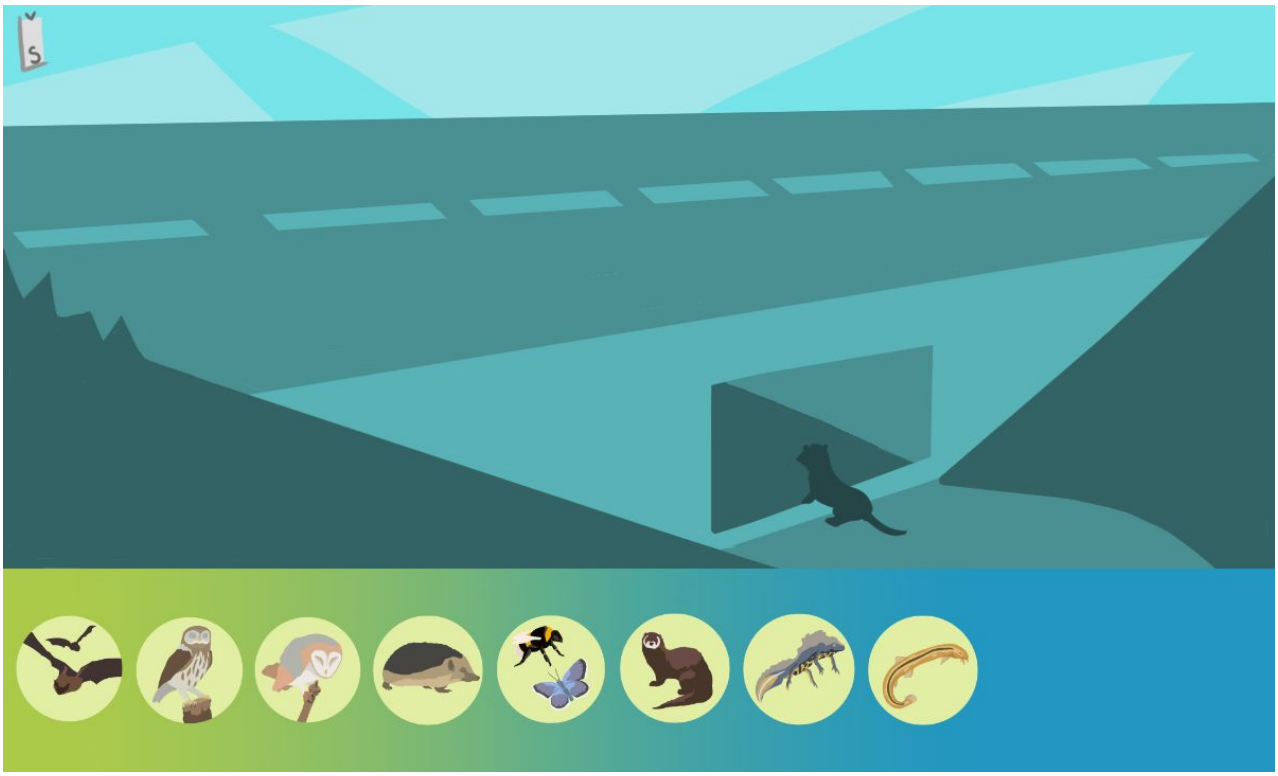
Zowel in toekomstige bouwprojecten als de huidige bedrijventerreinen of kassengebieden zoeken wij naar locaties waar asfalt of steen vervangen kan worden door (eventueel ingezaaide) kruidenrijke vegetaties. We willen daarbij een ecologisch maaibeheer stimuleren. Hierdoor ontstaat meer voedselaanbod en dekking voor allerlei diersoorten. Voordeel hierbij is dat groene bedrijventerreinen ook een stuk minder wateroverlast en hittestress ervaren. Naast ecologisch beheer op het land willen we ook in watergangen het gefaseerd maaien en baggeren stimuleren, wat in het kassenlandschap gunstig is voor de grote modderkruiper.

Nestkasten

Ook op bedrijventerreinen en kassengebieden willen we de mogelijkheden verkennen om meer nestkasten op te hangen voor broedvogels en vleermuizen – en bijenhotels/hommelkasten te plaatsen. Bij het plaatsen van kasten houden we uiteraard rekening met de ecologie van de desbetreffende soort, dat wil zeggen: bijenhotels staan nabij kruidenrijke vegetaties en vleermuiskasten worden hoog opgehangen met een vrije aanvliegroute.

4.6 Infra verbindingen

Autowegen, treinsporen en waterwegen vormen barrières voor diersoorten. Het (deels) opheffen van deze barrières kan daarom de veiligheid voor diersoorten en daarmee de biodiversiteit te verhogen. Binnen dit biotoop vallen ook de wegbermen onder gemeentebeheer en oeverzones die aan de bovengenoemde infra verbindingen grenzen.

Afbeelding 4.27 | Gidssoorten Infra verbindingen

De maatregelen voor dit biotoop richten zich op het voorkomen van verkeersslachtoffers en het inrichten van bermen of watergangen voor onderstaande gidssoorten:

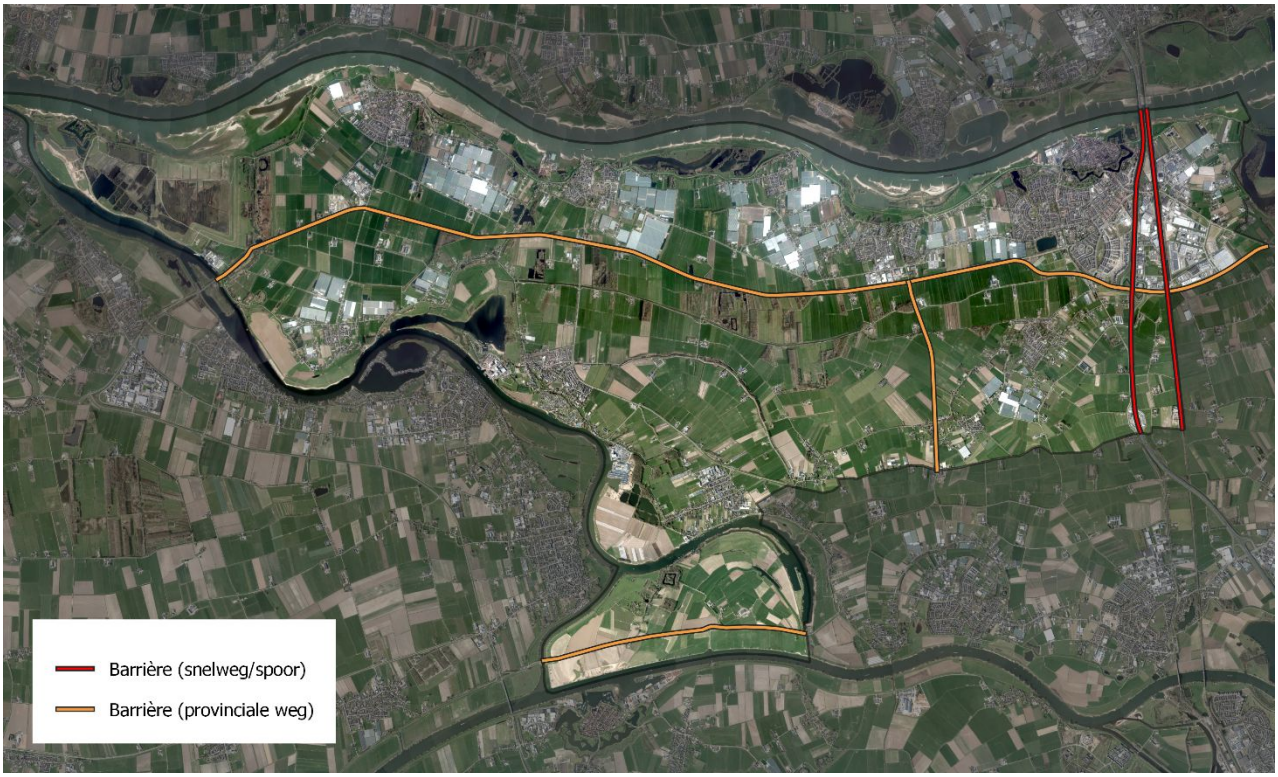
Aangereden dieren vormen een makkelijke prooi voor de **kerkuil** en **steenuil**, maar juist daardoor worden deze twee soorten zelf ook veel aangereden. Langs provinciale wegen kunnen maatregelen worden genomen die voorkomen dat de kerkuil en steenuil zich te dicht bij het wegdek bevinden, bijvoorbeeld strategisch aangeplant groen.

Voor **vleermuizen** kan worden gezorgd voor meer veilige oversteekroutes langs grote wegen door de verlichting op strategisch uitgekozen locaties aan te passen.

Maatregelen voor de **grote modderkruiper** hebben betrekking tot het verbinden van waterwegen, zodat deze vissoort zich gemakkelijker door de Bommelerwaard kan verspreiden. Hiervoor dienen we samen te werken met het waterschap.

Grote wegen vormen een bedreiging voor grondgebonden gidssoorten als **kleine marters, egels** en de **kamsalamander.** Organisaties als de Natuurwacht helpen soms bij het overplaatsen van kamsalamanders bij autowegen. Maar er is ook de noodzaak om faunatunnels aan te leggen bij knelpunten. Aanvullend willen wij kijken of we bestaande faunapassages geschikter kunnen maken door de aanleg van houtwallen of natuurvriendelijke oevers.

De laatste jaren worden wegbermen steeds meer ingericht voor **bestuivende insecten**. Ook in de Bommelerwaard worden al maatregelen genomen om kruidenrijke bermen in te zaaien en hier schuilplekken voor insecten te bieden.

Figuur 4.5 | Biotoop infra verbindingen binnen de gemeente Zaltbommel waar maatregelen voor de gidssoorten worden uitgevoerd. Naast grote wegen en het spoor hebben maatregelen ook betrekking tot waterwegen.

Verkeersslachtoffers: grondgebonden fauna

Uit literatuur is gebleken dat verkeer de grootste doodsoorzaak is van egels en kleine marterachtigen. Dit probleem willen we aanpakken door faunatunnels te plaatsen op locaties waar wegen tussen twee natuurgebieden in lopen én veel faunaslachtoffers worden gemeld. Met behulp van schermen of takkenrillen worden zoogdieren en amfibieën richting deze tunnels geleid. Hierbij geldt dat niet alleen aandacht uitgaat naar drukke, provinciale wegen, maar ook juist naar donkere en rustige wegen die door natuurgebieden heenlopen. Hiervoor zoeken we de samenwerking op met andere wegbeheerders en terreinbeherende organisaties zoals waterschap, provincie en Rijkswaterstaat. Verder willen we binnen de bebouwde kom van Zaltbommel takkenrillen of struweelhagen in bestaande snelwegonderdoorgangen plaatsen om routes van dieren te geleiden en daarmee van de weg te houden.

Verkeersslachtoffers: roofvogels

In een boom- of struikloze berm kiezen roofvogels als steenuilen en kerkuilen gevaarlijke plaatsen uit om op te gaan zitten, zoals hectometerpaaltjes. De zuigkracht van een passerende auto sleurt vervolgens het dier mee en leidt tot een verkeersongeval. Om dit te voorkomen kunnen rollers worden geplaatst op hectometerpaaltjes langs provinciale wegen, hierdoor raken de paaltjes ongeschikt als roestplaats. Aanvullend kunnen op meer dan vijf meter afstand tot de autowegen bomenrijen worden aangeplant of zitpalen geplaatst om als betere roestplaats te dienen. Hierbij geldt dat bovenstaande maatregelen niet in elke berm lukraak worden toegepast en de gemeente hier ook niet altijd de mogelijkheid heeft om maatregelen te nemen. Op basis van het aantal waargenomen faunaslachtoffers kunnen we samen met de wegbeheerder bepalen waar deze maatregelen écht nodig en mogelijk zijn.

Afbeelding 4.28 | Zitpaal voor roofvogels (Bron: Rijkswaterstaat).

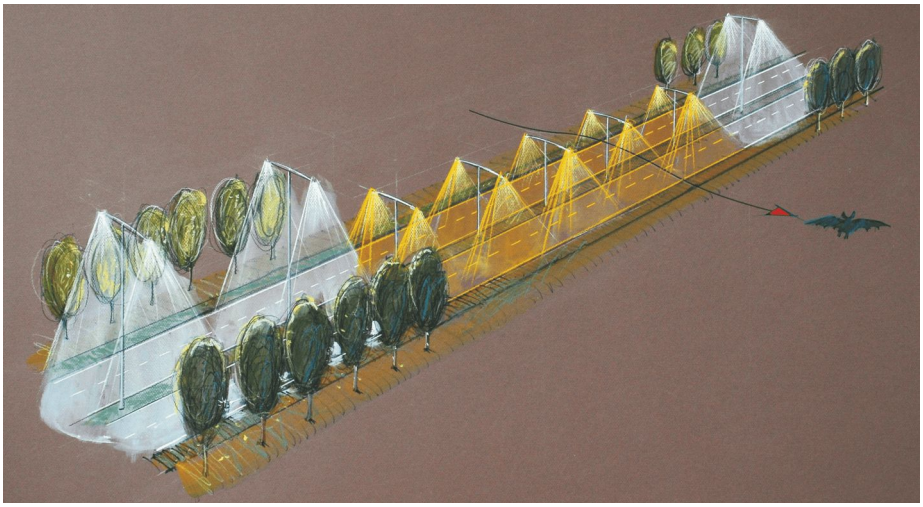
Afbeelding 4.29 | Roller boven een hectometerpaal (Bron: Rijkswaterstaat).

Wegbermen

Boven op het huidig ecologisch bermbeheer willen we nieuwe wegbermen inrichten voor bestuivende insecten, dat wil zeggen: er worden geen maatregelen genomen in smalle bermen langs drukke wegen, maar wél in brede bermen langs rustige wegen. Hier kunnen bijvoorbeeld struikenrijen worden aangeplant in combinatie met een ecologisch maaibeheer.

Verlichting

Zoals eerder benoemd vormt een aangesloten rij straatverlichting een blokkade voor passerende vleermuizen, met als gevolg dat deze dieren mogelijk essentiële delen van hun leefgebied niet kunnen bereiken. Daarom willen we met behulp van vrijwilligers of deskundigen verkennen waar drukke wegen vliegroutes of essentiële foerageergebieden doorkruisen. Hier willen we vervolgens waar mogelijk de straatverlichting vervangen door een amberkleurig verlichting.

Afbeelding 4.30 | Vleermuisvriendelijke verlichting vormt een oversteekroute (Bron: Rijkswaterstaat).

Waterwegen

Afhankelijk van de gidssoort vormen waterwegen een barrière of juist een doorgang. Om het leefgebied voor de grote modderkruiper te vergroten, kunnen waterwegen met elkaar worden verbonden middels duikers. Terwijl voor grondgebonden soorten juist geldt dat duikers en loopplanken kunnen worden aangelegd als bruggen. In een situatie waarin zowel waterwegen als autowegen een barrière vormen, kunnen kleine faunapassages onder de brug worden aangelegd zodat dieren het water kunnen oversteken. Voor deze

landdieren zou het standaardiseren van de toevoeging van een loopplank bij de aanleg van duikers een goede maatregel zijn. Bovenstaande maatregelen zijn vooral van belang bij wegen die tussen natuurgebieden in liggen en veel verkeerslachtoffers van wild bekend zijn.

Afbeelding 4.31 | Faunpassage onder een autobrug (Bron: Arfman).

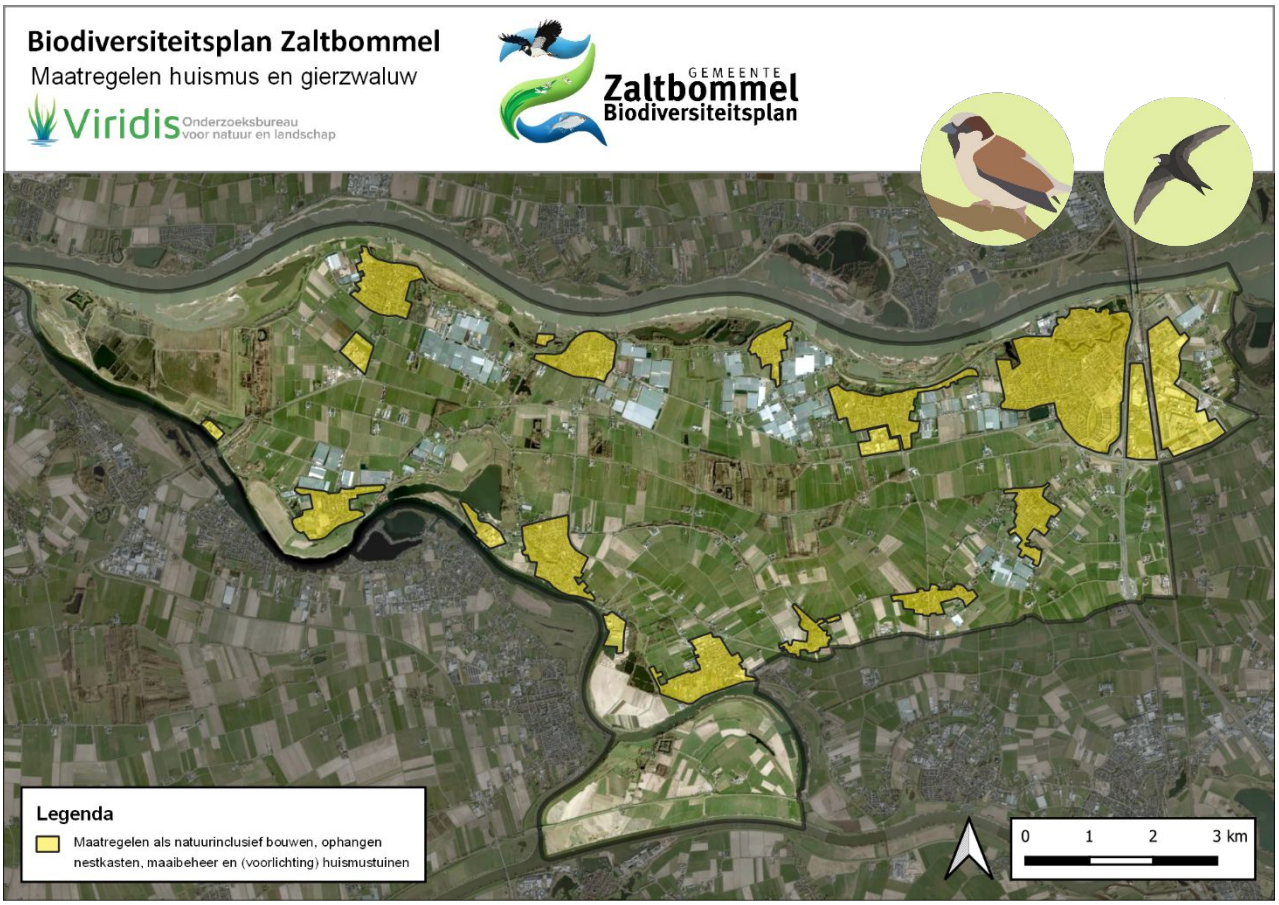
4.7 Verbindingen per gidssoort

Om succesvolle maatregelen voor de (gids)soorten uit te kunnen voeren, is het van belang om bestaande én nieuwe leefgebieden met elkaar te verbinden zodat er geen geïsoleerde eilandjes ontstaan. Hiervoor is per gidssoort een kaart gemaakt met daarin de mogelijke locaties met maatregelen (gele vlakken) en mogelijke verbindingen (blauwe pijlen) naar deze nieuwe leefgebieden toe. Let op, deze kaarten zijn bedoeld ter inspiratie en niet volledig.

Elke gidssoort heeft een andere ecologie en dus een andere manier om zich door het landschap te verplaatsen. Dit leidt ertoe dat de kaarten van elkaar verschillen. Een blauwe pijl voor de grote modderkruiper betekent bijvoorbeeld de aanleg van een natuurvriendelijke oever, terwijl een blauwe pijl voor kleine marters betrekking heeft tot takkenrillen of struweelhagen. Ten slotte is rekening gehouden met de huidige verspreiding van gidssoorten, weidevogelgebied en het behouden van waardevol open landschap van de kommen en weidevogelgebieden.

Gierzwaluw & huismus

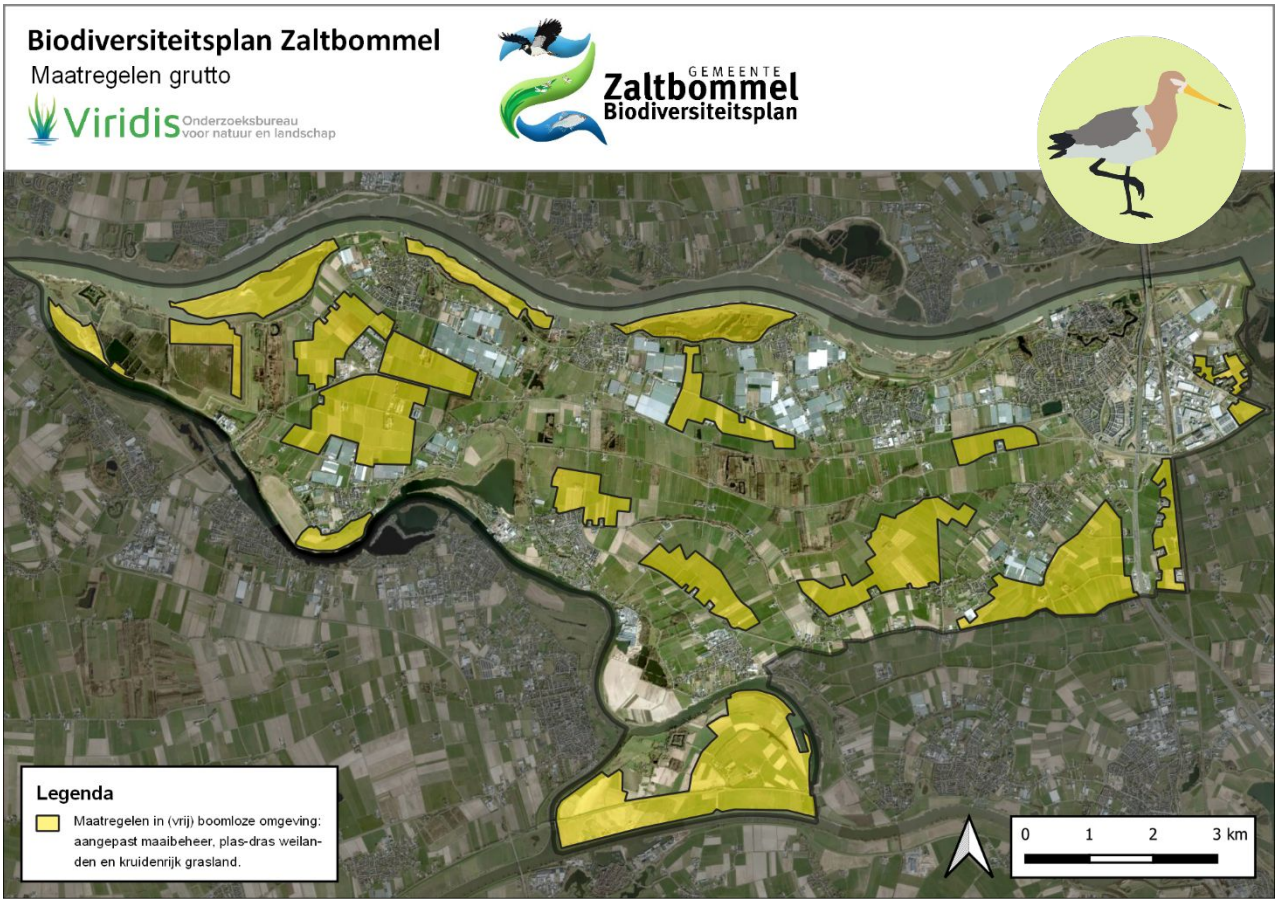
Voor hun nestplaatsen zijn de gierzwaluw en huismus gebonden aan de bebouwde kom. Voor deze twee vogelsoorten vinden de maatregelen daarom hoofdzakelijk plaats in woonkernen en bedrijventerreinen. Hier staan gebouwen waar kansen liggen voor nieuwe nestplaatsen en ligt openbaar groen waar geschikter foerageergebied voor de huismus kan worden ingericht.

Figuur 4.32 | Maatregelen huismus en gierzwaluw.

Grutto

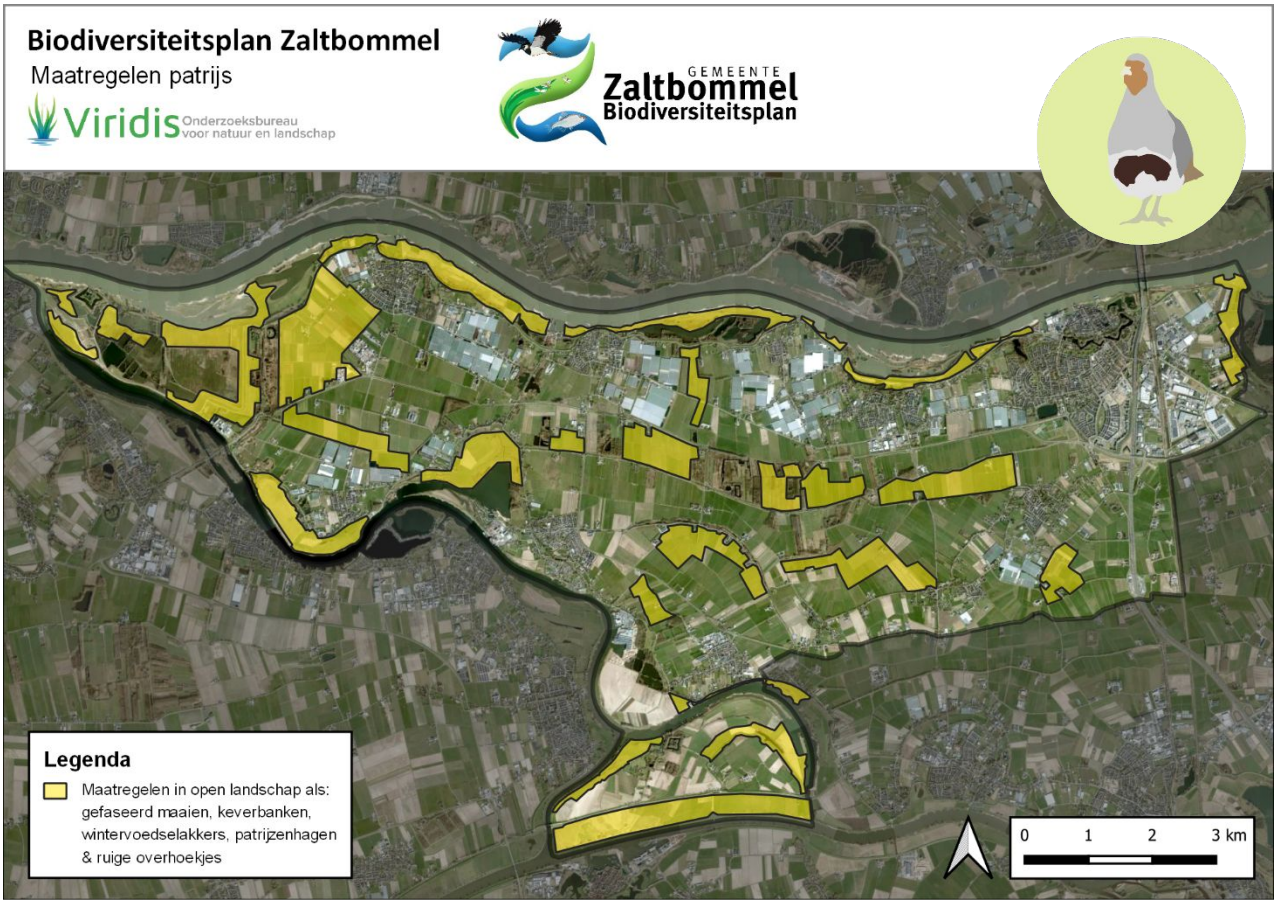
In tegenstelling tot de huismus en gierzwaluw geldt voor de grutto dat de maatregelen betrekking hebben tot het buitengebied van de gemeente. Voor deze weidevogel zijn maatregelen in open landschap binnen landbouwgrond en natuurgebieden kansrijk in samenwerking met agrariërs en terreinbeherende organisaties. Deze maatregelen bestaan onder andere uit het creëren van geschikt nest- en foerageergebied en het verkennen van geschikte locaties voor aangepaste waterpeilen en maaibeheer.

Figuur 4.33 | Maatregelen Grutto.

Patrijs

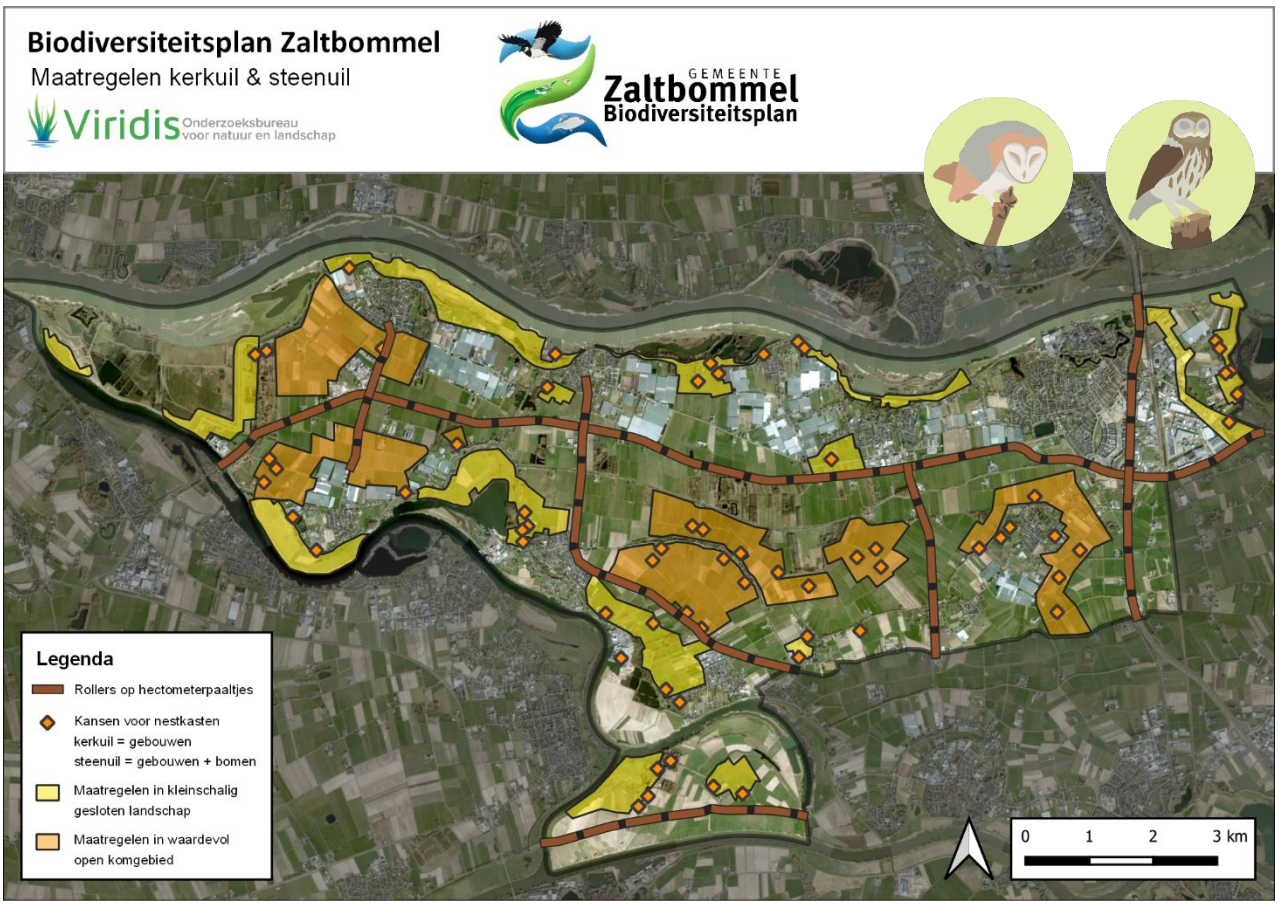
De maatregelen voor patrijs richten zich voornamelijk op het creëren van extra groenstructuren binnen het open landschap. Hiervoor is de samenwerking met agrariërs en natuurbeheerders essentieel. Patrijzen zijn relatief mobiel, waardoor tussen de gebieden met maatregelen geen verbindingen zijn aangegeven.

Figuur 4.34 | Maatregelen patrijs.

Kerkuil & steenuil

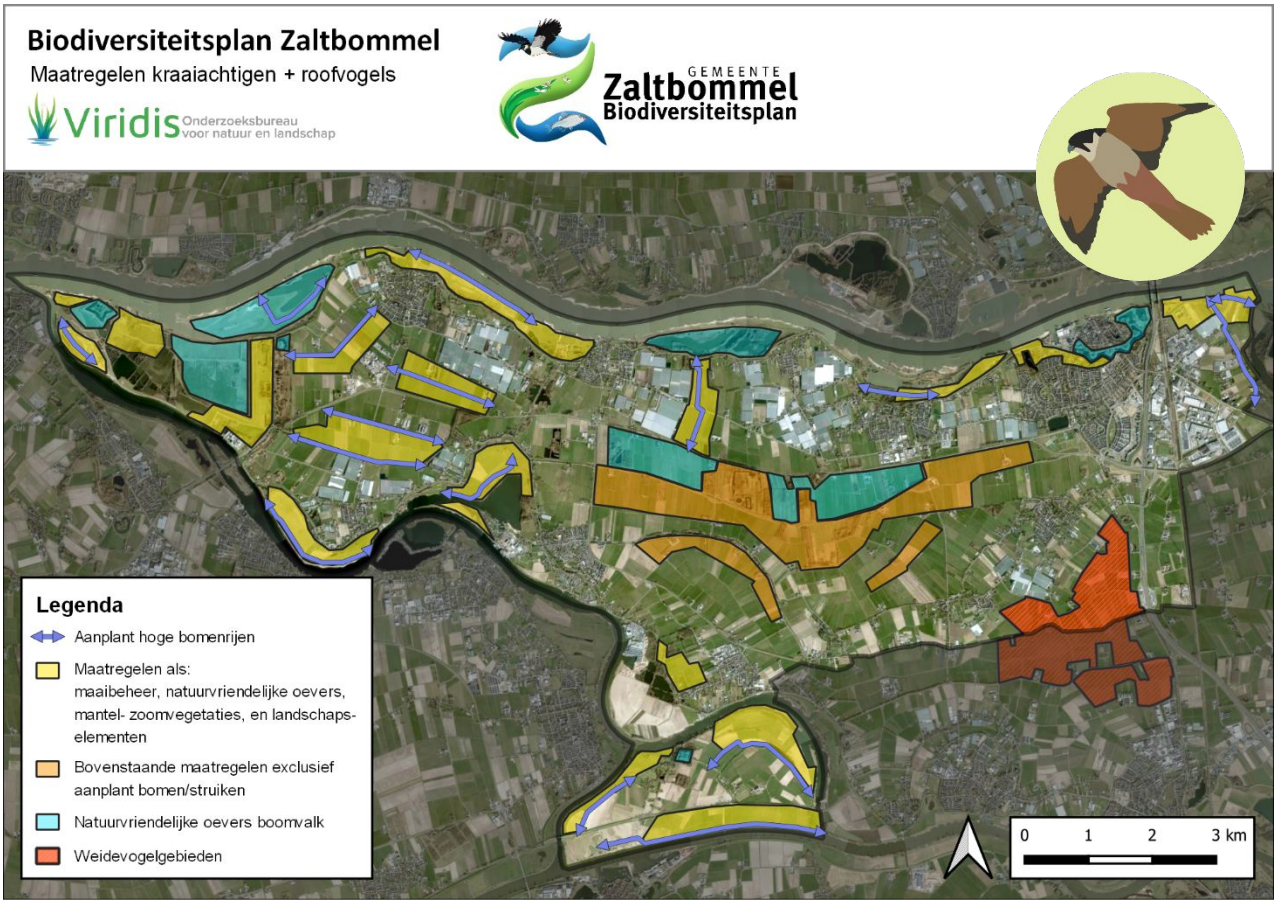
Vanwege de vergelijkbare ecologie kunnen voor kerkuil en steenuil dezelfde maatregelen worden genomen. Allereerst kijken we waar geschikte nestplaatsen gerealiseerd kunnen worden. In de gele vlakken rondom de voorziene nestplaatsen zetten we vervolgens in op het realiseren van geschikter foerageergebied, bijvoorbeeld door ander maaibeheer, wintervoedselakkers en het aanleggen van bomen/struiken/hoogstamboomgaarden. Met de gele maatregelen ontstaat een kleinschalig gesloten landschap. De aanleg van hoge struiken of bomen voeren we niet uit in de oranje vlakken. Deze stukken zijn namelijk aangewezen als waardevol open komlandschap. Wel kunnen er struik- of bomenrijen worden aangelegd langs (boeren)erven, zolang er maar geen verdichting van het open komlandschap optreedt. Ten slotte kan worden verkend voor welke locaties (langs de bruine lijn) het opportuun is om maatregelen te nemen voor het voorkomen van verkeersslachtoffers, bijvoorbeeld door het plaatsen van rollers op hectometerpaaltjes.

Figuur 4.35 | Maatregelen kerkuil en steenuil.

Buizerd, boomvalk, roek, ekster en zwarte kraai

De maatregelen voor kraaiachten en roofvogels kenmerken zich door de aanplant van hoge bomenrijen en het creëren van geschikt foerageergebied. De blauwe pijlen geven aan waar de bomenrijen kunnen worden aangeplant. In de gele vlakken is een aangepast maaibeheer kansrijk en kunnen landschapselementen worden aangelegd. In verband met het waardevol open landschap kunnen in de oranje vlakken wél maatregelen worden uitgevoerd, maar geen hoge bomen of struiken aangeplant. Voor de blauwe vlakken geldt voor de boomvalk dat aanwezige oevers kunnen worden omgevormd tot natuurvriendelijke oevers. Ten slotte raden we af om in het zuidoosten maatregelen voor kraaien en roofvogels uit te voeren wegens het aanwezige weidevogelgebied.

Figuur 4.36 | Maatregelen buizerd, boomvalk, roek, ekster en zwarte kraai.

Vleermuizen

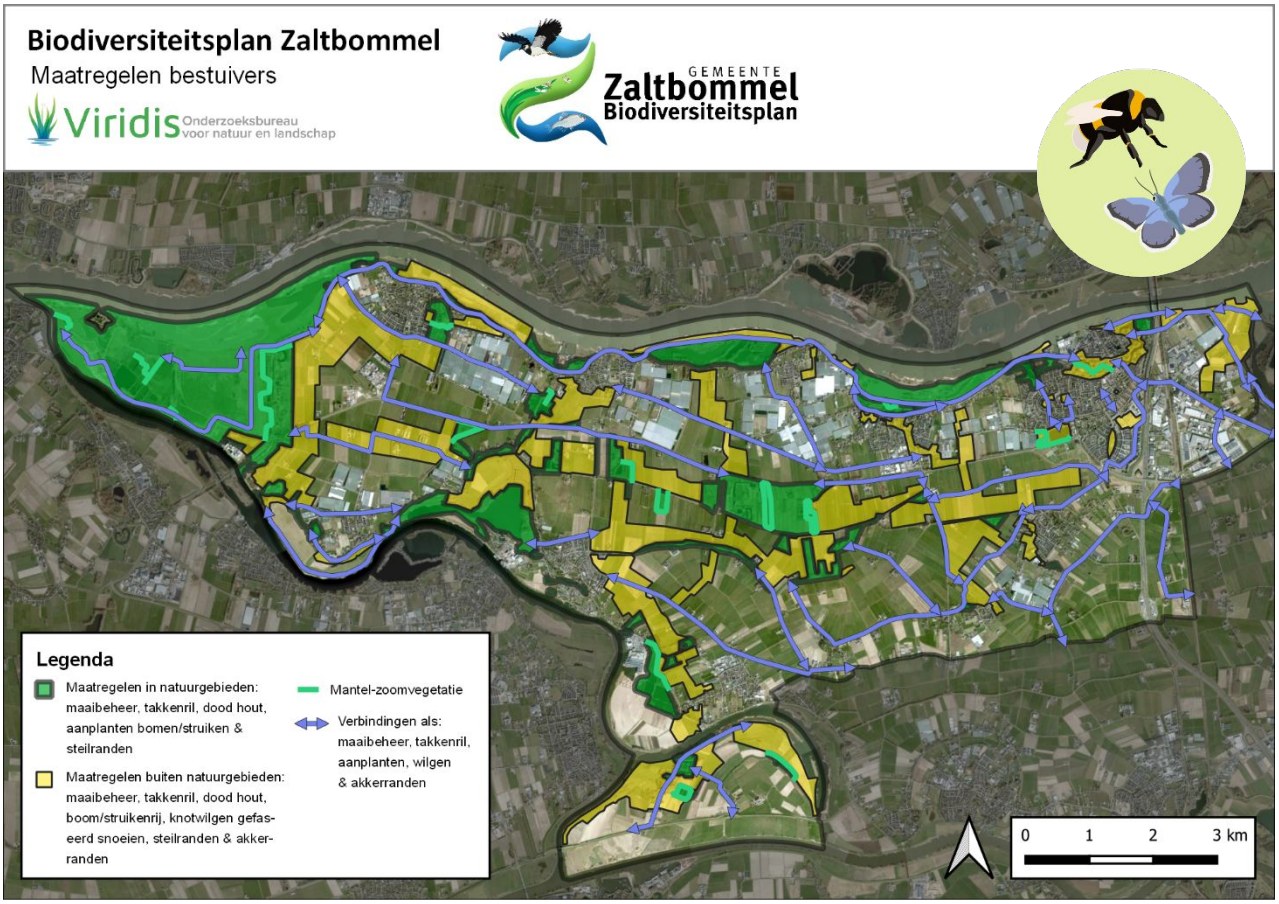
Vleermuizen zijn afhankelijk van allerlei verschillende biotopen met hun eigen functies. Zo willen we in de woonkernen vooral inzetten op vergroening en extra verblijfplaatsen. Voor het buitengebied in de gele vlakken geldt dat een verbetering van het foerageergebied en het realiseren van meer aaneengesloten gebied belangrijk is, zodat vleermuizen zich goed kunnen oriënteren tijdens het vliegen. Naast het verbeteren van foerageergebied kunnen in de uiterwaarden en natuurgebieden bolle vleermuiskasten worden opgehangen voor boombewonende soorten. De blauwe pijlen richten zich op het verbinden van de biotopen door middel van lijnvormige groenstructuren. Binnen het waardevol open landschap kunnen natuurvriendelijke oevers worden aangelegd in plaats van bomen of hoge struiken. Ten slotte is binnen de bebouwde kom en langs autowegen het toepassen van vleermuisvriendelijke verlichting een goede maatregel.

Figuur 4.37 | Maatregelen vleermuizen.

Bestuivende insecten

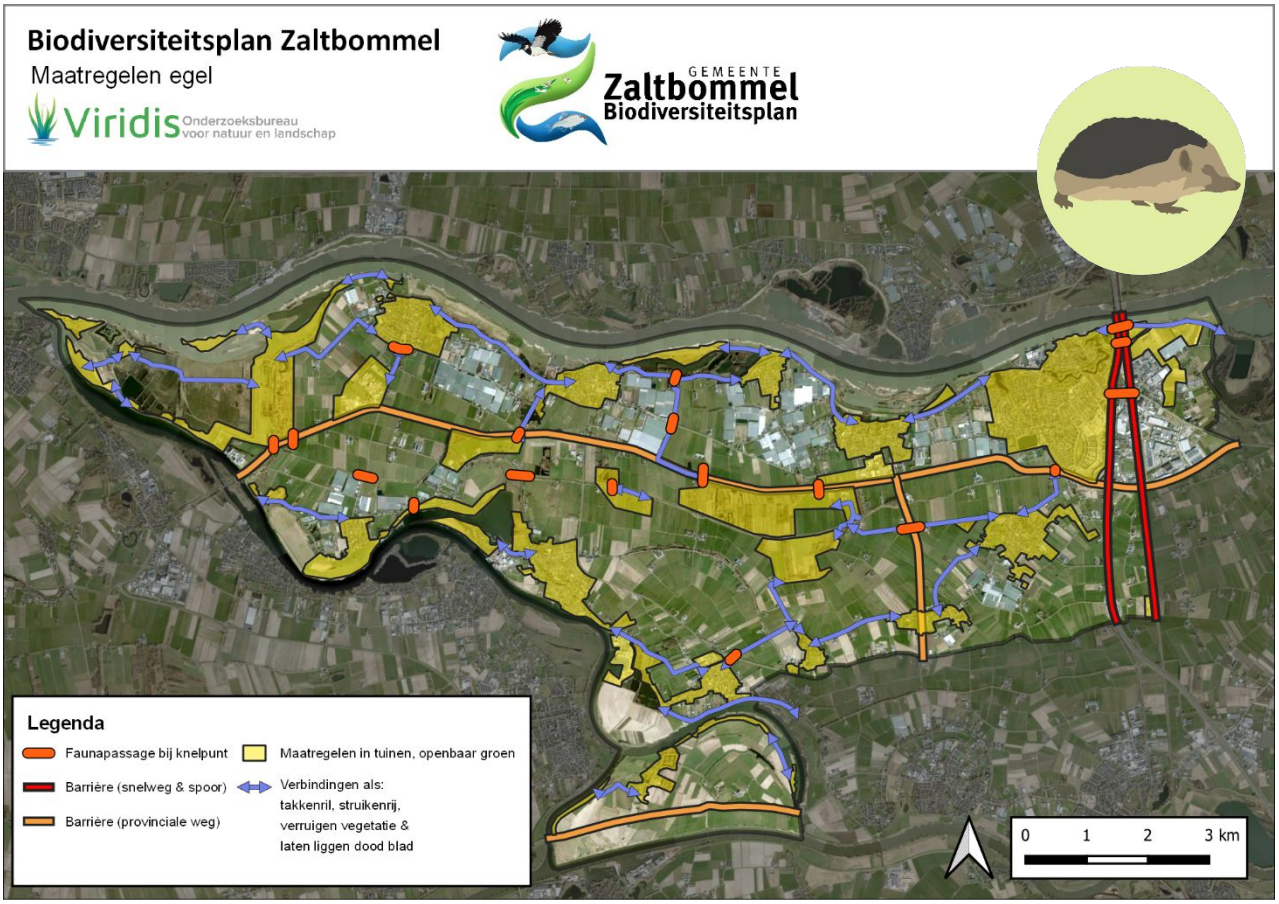
Bestuivende insecten kunnen weliswaar vliegen, maar zijn daarbij afhankelijk van nectar en stuifmeel om lange afstanden af te kunnen leggen. Boven op het huidige maaibeheer en de al aanwezige bloeiende bermen kan hierin worden voorzien door de aanleg van bloeiende vegetaties, wilgenrijen en ecologisch maaibeheer (blauwe pijlen). Deze verbindingen zijn bedoeld om natuurgebieden met elkaar te verbinden, aangezien hier de meeste soorten bestuivers leven. Binnen deze natuurgebieden en het buitengebied kan een beter foerageergebied worden gecreëerd door ecologisch maaibeheer en de aanleg van groenstructuren. Ook is het daarnaast van belang om in voldoende nestgelegenheid te voorzien. Hiervoor is vooral de aanleg van steilranden en dood liggend hout kansrijk. Hoewel bijenhotels wel als nestgelegenheid kunnen dienen, voegen ze relatief weinig toe. Wel kunnen ze ter educatie worden ingezet op veel bezochte locaties.

Figuur 4.38 | Maatregelen bestuivers.

Egel

Voor egels richten de maatregelen zich op het geschikter maken en verbinden van leefgebied in en nabij woonkernen of natuurgebieden. Hiervoor kunnen binnen de gele vlakken een beter foerageergebied worden gecreëerd door een ecologisch maaibeheer toe te passen - en meer locaties met, hagen, struiken, dood blad en takkenrillen in te richten om in nestplaatsen te voorzien. Particulieren kunnen hierover ook meer tuinen tot geschikt leefgebied te maken. Ten slotte is de aanleg van lijnvormige groenstructuren (blauwe pijlen) om woonkernen met elkaar te kunnen verbinden een goede maatregel. Bij gevaarlijke knelpunten langs autowegen, kunnen waar mogelijk nieuwe faunapassages worden aangelegd. Bestaande passages kunnen waar mogelijk worden aangevuld met takkenrillen of struweelhagen.

Figuur 4.39 | Maatregelen egel.

Kleine marterachtigen

De bunzing, wezel en hermelijn profiteren van een landschap met veel prooidieren en dekking om zich tussen dorpsranden, boerenland en natuurgebieden te verplaatsen of hier te schuilen. In samenwerking met agrariërs kan daarom binnen het open landschap (gele vlakken) meer worden ingezet op een ecologisch maaibeheer en de aanleg van mantel- zoomvegetaties, takkenrillen, struwelen en natuurvriendelijke oevers. Om verdichting in waardevol open komlandschap te voorkomen, gaat het hier alleen maatregelen zoals natuurvriendelijke oevers en ecologisch maaibeheer. Ook binnen natuurgebieden (groene vlakken) is de aanleg van groenstructuren kansrijk. De natuurgebieden en het open landschap kunnen nog meer worden verbonden met lijnvormige groenstructuren zoals takkenrillen, struweelhagen of loopplanken over water (blauwe pijlen). Aanvullend hierop kunnen bij gevaarlijke knelpunten faunapassages worden aangelegd of bestaande passages geschikter worden gemaakt. Aangezien kleine marters predatoren zijn, is het raadzaam geen maatregelen voor deze gidssoorten nabij het bestaande weidevogelgebied uit te voeren. Ook gelden voor deze schuwe soorten geen maatregelen midden in de woonkernen.

Figuur 4.40 | Maatregelen kleine marters.

Kamsalamander

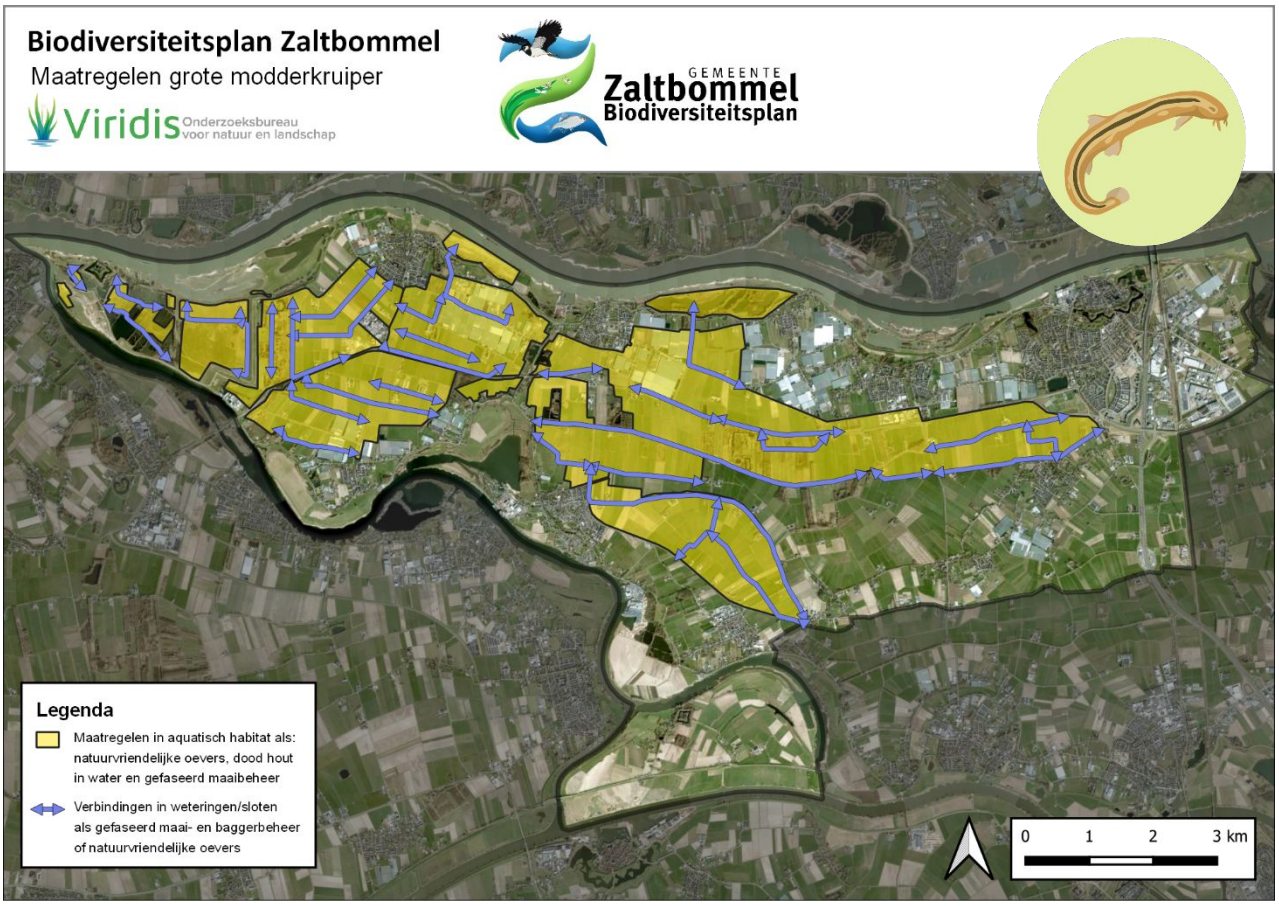
Het is voor kamsalamanders belangrijk dat deze soort zich over land én in water door de gemeente van het ene natuurgebied naar het andere natuurgebied kan verplaatsen. Hiervoor willen we faunapassages aanleggen op locaties met veel waarnemingen van aangereden kamsalamanders of drukke wegen tussen natuurgebieden. Om geschikte gebieden met elkaar te verbinden, nemen we waar mogelijk maatregelen zoals ecologisch maaibeheer en het plaatsen van takkenrillen of struweelhagen (blauwe pijlen). Voor de gele vlakken geldt dat geschikt voortplantingshabitat, foerageergebied en schuilplaatsen kan worden aangelegd in de vorm van poelen, natuurvriendelijke oevers, struweelhagen, houtwallen en takkenrillen. In het zeer open landschap zijn geen maatregelen voorzien, het is namelijk doelmatiger om de halfopen geschikte gebieden nog geschikter te maken. Voor de aanleg van landschapselementen wil de gemeente de samenwerking aangaan met terreinbeherende organisaties, vrijwilligers, particulieren, en agrariërs.

Figuur 4.41 | Maatregelen kamsalamander.

Grote modderkruiper

Als watergebonden soort hebben de maatregelen voor de grote modderkruiper vanzelfsprekend betrekking op wateren binnen de gemeente. Binnen de gele vlakken zijn maatregelen zoals het aanleggen van natuurvriendelijke oevers, dood hout in water en het uitvoeren van gefaseerd maaibeheer in water zinvol. Als een watergang doodloopt, heeft een grote modderkruiper geen mogelijkheid om zich verder te verplaatsen. Om deze reden willen we proberen om bestaande watergangen meer met elkaar te verbinden. Hiervoor gaan we samen met het waterschap, particulieren, agrariërs en natuurbeheerders de mogelijkheden verkennen, bijvoorbeeld in de zoekgebieden van het Waterschap voor de KRW lichamen van onze gemeente.

Figuur 4.42 | Maatregelen grote modderkruiper.

6. Naar een groene toekomst

In de afgelopen hoofdstukken hebben we verschillende knelpunten en kansen benoemd én mogelijke maatregelen benoemd om de knelpunten op te lossen en de kansen te benutten. Het betreft zowel generieke, gemeentebrede, maatregelen als ook maatregelen om de biodiversiteit binnen verschillende biotopen te versterken of gericht op het ondersteunen van een bepaalde gidssoort. In dit hoofdstuk geven we aan waar wij als gemeente de focus leggen en welke strategie we daarbij hanteren.

Zoals al eerder aangegeven willen we dit doen door het verkrijgen van meer **inzicht**, het bieden van **richting** en borging, en het creëren van meer **bewustwording**.

Inzicht en kennis

Inzicht in de huidige en trend van de natuurwaarden en de aanwezigheid (zowel in soorten als in aantallen) van verschillende plant- en diersoorten en hun leefomgeving, biedt inzicht in waar maatregelen het meeste effect hebben. Maar ook in hoeverre maatregelen bijdragen aan het doel die we hebben gesteld. Deels is hier invulling aan gegeven in Hoofdstuk 3 (Stand van zaken biodiversiteit) die eigenlijk dient als een 0-meting. Voor een aantal onderwerpen willen we echter de kennis hierover verdiepen.

Het opzetten een Biodiversiteitsmeetnet

Met een gemeentebreed biodiversiteitsmeetnet krijgen we een nauwkeuriger beeld van het doelbereik én kunnen we de trends over tijd volgen. Een meetnet biedt tegelijk inzichten over het effect van de verschillende maatregelen die genomen worden. De Natuurwacht is al bezig met een vogelatlas. In hoofdstuk 3 is ook al een eerste 0-meting gedaan. Voor de komende periode willen we verkennen hoe we dit meetnetwerk willen inrichten, met wie en in welke breedte we dat gaan doen, en op welke doelen we willen gaan monitoren.

Inzicht in de groenblauwe dooradering van de gemeente Zaltbommel

Landelijk ligt momenteel een opgave voor 10% groenblauwe dooradering voor het landelijk gebied in 2050 (en 5% in 2030). Om te weten hoe groot de opgave voor onze gemeente is, zullen we eerst inzichtelijk moeten krijgen hoeveel groenblauwe dooradering Zaltbommel al heeft. Hiervoor willen we de groenblauwe structuren van onze gemeente in beeld brengen. Met een dergelijke nulmeting krijgen we inzicht in de aanwezige structuren, de kwaliteit hiervan, van wie deze zijn dan wel beheerd worden. Maar ook waar knelpunten liggen (missende verbindingen, infrastructurele knelpunten).
Op basis hiervan willen we een kansenkaart opstellen waar kansen voor verbinding liggen voor het vergroten van dit netwerk en verbeteren van de kwaliteit hiervan (verdere verfijning kaart RegioDeal). Voor het verkennen van de kansen starten we een gebiedsproces waarmee we in deels eind 2023 vanuit het regionale project Gonzend Rivierenland deels al mee begonnen zijn.
Tegelijk willen we bestaande groenstructuren in onze gemeente ook beter gaan beschermen. Hoe we dat kunnen doen, verkennen we ook in het kader van het nieuwe omgevingsplan.

Ontsluiten van kennis en informatie kansrijke maatregelen voor biodiversiteit:

In hoofdstuk 4 is aangegeven welke kansrijke maatregelen per biotoop en per soort genomen kunnen worden in onze gemeente. Deels werken we deze uit in projecten. Maar we willen deze kennis ook ontsluiten naar onze inwoners en voor ontwikkelaars/initiatiefnemers in een (interactieve) digitale kansenkaart waarin men op kadestraal perceelsniveau inzicht krijg in de kansrijke maatregelen die hier genomen kunnen worden. Hier kan dan ook de koppeling gemaakt worden met de Handreiking Natuurinclusief bouwen en ontwikkelen.

Richting en borging

In voorgaande hoofdstukken is een veelheid aan kansrijke maatregelen benoemd. Om te zorgen dat we deze ook gaan uitvoeren, dienen we deze uit te werken in projecten en/of te verankeren in ons doen en handelen, dit doen we o.a. door:

Handreiking Natuurinclusief bouwen en ontwikkelen

Om initiatiefnemers van nieuwe ontwikkelingen concrete doelen (eisen) voor het leveren van een bijdrage aan het vergroten van biodiversiteit te geven, is een Handreiking (incl. puntensysteem) voor Natuurinclusief Bouwen en Ontwikkelen opgesteld. Deze is opgenomen in Bijlage C van dit plan. Hiermee willen we de komende jaren ervaring opdoen. Daarnaast willen we het gebruik te verankeren in ons Omgevingsplan. En moeten we werkafspraken maken over de implementatie hiervan in onze eigen organisatie, maar ook bijvoorbeeld over de gewenste inbreng van deskundigheid van bijvoorbeeld de Natuurwacht bij grotere projecten.

Verdere invulling Ecologisch groenbeheer

We willen het huidige ecologische maaibeheer de komende periode gaan evalueren en waar nodig herijken en verbreden naar het gehele groenbeheer. Daarbij kijken we ook of we hierin willen gaan werken volgens het concept KleurKeur[7]. Ook zijn in hoofdstuk 4 kansrijke beheermaatregelen benoemd (bijv. gefaseerd maaien en snoeien, bladafval laten liggen, laten staan van ruigtes, tijdelijke natuur, etc.), die we hierin mee willen nemen. Voor wat betreft de inrichting willen we een aantal principes zoals toepassing lokaal inheemse soorten, gebruik bestaande zaadbank bodem, toevoegen extra groenstructuren etc. in werkprocessen en handboeken zoals het Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR) meenemen en verder te verankeren. Maar ook kansen voor ecologisch beheer van ons openbaar groen zoals sportvelden, speeltuinen, begraafplaatsen, en waterbergingen verder verkennen en meenemen in beheerovereenkomsten (met bijv. sportverenigingen of parkmanagement bedrijventerreinen).

Opstellen Soortenmanagementplannen

We willen verkennen of een soortenmanagementplannen (SMP's) voor bepaalde soorten een meerwaarde heeft voor onze gemeente. Een SMP kan bijdragen aan het voorkomen dat een project wordt stil gelegd vanwege het onverwachts voorkomen van een beschermde soort. Hiervoor kan bijvoorbeeld voor het bebouwd gebied gedacht worden aan een SMP voor gebouwbewonende soorten zoals vleermuizen, gierzwaluwen en huismus. Een dergelijk SMP heeft een sterke relatie met de opgave voor energietransitie. Maar ook de mogelijkheden voor SMP's voor andere soorten, zoals bijvoorbeeld de steenuil of kleine marterachtigen kan worden verkend.

Gebiedsproces transitie landelijk gebied

Voor de benodigde transitie van ons landelijk gebied zal de komende jaren een gebiedsproces starten waar we verkennen hoe we ons landelijk gebied gezond, vitaal en leefbaar houden met een duurzame land- en tuinbouw en gezonde natuurgebieden. Dit zal vooral vanuit de regio arrangementen voor Fruitdelta Rivierenland en daarop volgende gebiedsprogramma's worden opgepakt. Voor onze gemeente willen we daarbij aanhaken vanuit de kansen die hierin liggen voor het versterken van ons groenblauwe netwerk maar ook andere lopende projecten (vernatten en vasthouden water voor klimaatadaptatie met kansen voor nieuwe weidevogelgebieden, aanleg natuurvriendelijke oevers (nvo's) en poelen en natuurinclusieve land- en tuinbouw). Voor deze transitie is geld en capaciteit nodig. Een gebiedsfonds voor biodiversiteit op regionaal niveau of gemeentelijk niveau kan hierin in de toekomst mogelijk een bijdrage leveren. De mogelijkheden hiervoor worden nu in de regio verkend.

[7] KleurKeur omschrijft kwaliteitseisen die een goede uitvoering van ecologisch beheer van bermen en watergangen waarborgen. (Bron: Vlinderstichting)

Uitvoeringsprogramma Landschap en Biodiversiteit 2024-2027

In dit uitvoeringsprogramma geven we aan hoe we ons budget en focus de komende vier jaar inzetten. Indien nodig vragen we voor projecten aanvullende subsidie via de subsidieregeling van de provincie of anderzijds. De opgenomen projecten zijn grotendeels gebaseerd op de adviezen die uit dit rapport voortkomen, maar bevat ook enkele lopende projecten waarover reeds afspraken zijn gemaakt en budget beschikbaar is. Voor veel projecten zijn nog geen bedragen bekend en/of zit de inzet vooralsnog vooral in uren of haakt het aan op andere trajecten of projecten. De verwachting is dat vanuit de provincie en/of rijk voor het landelijk gebied budgetten beschikbaar komen om een deel van de genoemde maatregelen op te pakken. Niet alle projecten die uit de adviezen voortkomen kunnen de komende vier jaar worden opgepakt en zijn daarom op de longlist projecten opgenomen.

Bewustwording en draagvlak

Voor bovenstaand is het ook van belang om in te zetten op bewustwording en draagvlak, zowel van onze bewoners en partners als binnen de eigen organisatie.

Stimuleren bewustwording en draagvlak bewoners en partners

We willen de kennis van onze inwoners vergroten van wat zij zelf kunnen doen om de biodiversiteit in hun eigen omgeving te versterken. Dit doen we door te laten zien wat we als gemeente zelf het goede voorbeeld te geven en daarmee te inspireren, zoals bijvoorbeeld met het project ‘vergroenen speeltuinen’. Maar ook door bewonersacties te ondersteunen of initiëren zoals groenadoptie, een nestkastenproject, of Inspiratiebijeenkomsten en/of tuinen of folders. Voor een groot deel liften we daarbij mee op de acties die vanuit klimaatadaptatie worden georganiseerd (welkomstpakket nieuwe bewoners, tegelwipacties etc.). Er is vanuit partners en andere projecten al heel veel communicatiemateriaal beschikbaar. Ook kan het de bovengenoemde digitale kansenkaart met kansrijke maatregelen voor biodiversiteit voor bewoners en initiatiefnemers op kavelniveau hierin bijdragen. Tot slot willen we daarbij ook meer de activiteiten van onze partners voor het voetlicht brengen, bijvoorbeeld via sociale media en de agenda natuuractiviteiten en werkgroepen op de website van de gemeente.

Stimuleren bewustwording eigen organisatie

Ook binnen de eigen organisatie is het vergroten van de bewustwording en kennis van wat collega’s in hun eigen werkveld kunnen doen om de biodiversiteit in onze gemeente te versterken van belang. Hiervoor willen we een breed lunchcafé of thema avond organiseren met thema biodiversiteit en natuur in Zaltbommel evt. samen met onze partnerorganisaties. Bij voldoende interesse willen we ook een interne verdiepende cursus voor natuurinclusief bouwen en ontwikkelen organiseren. Daarbij sluiten we aan op de nieuwe handreiking klimaatadaptief en groen bouwen die momenteel vanuit de provincie ontwikkeld wordt.